

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МИХАЙЛОВ АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 330.322.1:338.43(477)(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ
В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Суми – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Сумському національному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант доктор економічних наук, професор,
СОКОЛОВ Микола Олександрович,
Сумський національний аграрний університет
Міністерства освіти і науки України, проректор
з науково-педагогічної та міжнародної діяльності.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік НААН України,
заслужений діяч науки і техніки України
ЛУПЕНКО Юрій Олексійович,
Національний науковий центр «Інститут аграрної
економіки» НААН України, директор;

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України,
УЛЬЯНЧЕНКО Олександр Вікторович,
Харківський національний аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва Міністерства освіти і науки України, ректор;

доктор економічних наук, доцент,
ГРИЦЕНКО Лариса Леонідівна,
Сумський державний університет Міністерства освіти і науки
України, кафедра фінансів і підприємництва, професор.

Захист дисертації відбудеться 2 липня 2018 р. об 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06 у Сумському державному університеті за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.

Автореферат розісланий «1» червня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

А.О. Бойко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Наукова та експертна спільнота вважає аграрний сектор (АС) локомотивом подальшого розвитку національної економіки (НЕ) України, оскільки станом на початок 2018 р. він формує близько 20% ВВП, забезпечує більше 40% валютних надходжень до державного бюджету від експорту та є єдиною галуззю НЕ, яка за останні п'ять років демонструє позитивну динаміку рентабельності. Таким чином, базовим фактором забезпечення не лише продовольчої безпеки, а й макроекономічної стабільності та конкурентоспроможності України на світовому ринку стає ефективно діючий механізм формування інвестиційних ресурсів (ІР) саме в цьому секторі НЕ. Він має забезпечити акумуляцію достатнього обсягу інвестицій від вітчизняних та зарубіжних інвесторів, усунення міжрегіональних диспропорцій, трансформацію фінансових ресурсів у продуктивний інвестиційний капітал АС НЕ. У той же час, існуючі макроекономічні дисбаланси, валютні коливання, зниження внутрішнього платоспроможного попиту, високі кредитні ставки, незавершеність земельної реформи та інші фактори стримують динаміку формування ІР в АС НЕ. Так, наприклад, за підсумками 2017 р. 30% операцій купівлі-продажу продукції АС України знаходиться в тіні, внаслідок чого державний бюджет щорічно втрачає близько 10 млрд грн, а місцеві бюджети – близько 6 млрд. грн, штучне завищення цін на внутрішньому ринку протягом 2015-2017 рр. призвело до щорічних збитків українських аграріїв в обсягах 4-5 млрд грн, монополія Укрзалізниці призводить до затримок у поставках продукції АС, збитки від чого оцінюються у 300 млн. грн. щорічно. Тому активізація системних досліджень у напрямку обґрунтування теорії, методології та практики формування ІР в АС НЕ є актуальною.

Фундаментальні засади обґрунтування ролі та місця ІР в системі управління НЕ закладено у працях зарубіжних науковців, зокрема: Л. Вальраса (L. Walras), О. Домара (E. Domar), Дж. Кейнса (J.M. Keynes), А. Лаффера (A. Laffer), Т. Мальтуса (T. Malthus), П. Самуельсона (P. Samuelson), Е. Хансена (A. Hansen), Р. Харрода (R. Harrod), Д. Хікса (J. Hicks) та ін. Специфічні особливості формування ІР в НЕ України в цілому та в АС зокрема обґрунтовані в роботах вітчизняних дослідників, а саме: В. Андрійчука, А. Балян, І. Бланка, О. Бородіної, В. Гейця, Л. Гриценко, М. Кісіля, М. Коденської, С. Леонова, Ю. Лупенка, Т. Майорової, М. Макаренка, В. Онегіної, Б. Пасхавера, А. Пересади, П. Саблука, М. Соколова, О. Ульяновченка, О. Шубравської та ін.

Разом з тим, аналіз наукового доробку з даної проблематики засвідчив, що невирішеними залишається ряд теоретичних і прикладних проблем. Так, зокрема, подальшого дослідження вимагає комплекс питань, пов'язаних з визначенням сутності та концептуальних основ формування ІР в АС НЕ, розробленням методології прогнозування обсягів ІР у НЕ, їх впливу на макроекономічну динаміку в країні, а також інвестиційну сприйнятливість АС НЕ, обґрунтуванням інвестиційних детермінант формування доданої вартості АС НЕ та прогнозуванням її регіональної динаміки, ранжуванням регіонів за рівнем ефективності освоєння ІР в АС

та сценарним прогнозуванням інвестиційної активності в регіонах, обґрунтуванням доцільності створення в Україні Фонду інфраструктурних інвестицій в АС НЕ, розробленням критеріїв відбору агрокомпаній – реципієнтів ІР з цього Фонду та вибору оптимальних фінансових інструментів формування ІР в АС НЕ. Відсутність системного підходу до формування ІР АС НЕ, теоретична і практична значущість цієї наукової проблеми обумовили актуальність дослідження, його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у контексті реалізації Основних напрямів фундаментальних досліджень на 2014–2018 рр. (Постанова Президії НАНУ від 20.12.2013 р. № 179); Стратегії розвитку АС економіки на період до 2020 року (Розпорядження КМУ від 17 жовтня 2013 року № 806-р); Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (Постанова КМУ від 6.08.2014 р. № 385).

Основні положення дисертації відповідають пріоритетним напрямкам науково-дослідної роботи Сумського національного аграрного університету. Так, зокрема, в межах теми «Розвиток національного менеджменту за умов ринкових трансформацій та глобалізації економіки» (№ д/р 0108U000341) обґрунтовано вплив інтеграційних процесів на формування ІР в АС НЕ; в межах теми «Розвиток менеджменту організацій в умовах світогосподарської інтеграції та глобалізаційних викликів» (№ д/р 0114U002209) – механізм оцінювання інвестиційного клімату в АС НЕ; в межах теми «Інституційне забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах адміністративно-територіальної реформи (№ д/р 0117U004254) – вплив інвестиційного забезпечення АС НЕ на сталий розвиток сільських територій. Ряд пропозицій використано також і в межах науково-дослідної роботи Інституту модернізації змісту освіти МОН України. Зокрема, в межах теми «Макроекономічне планування та управління системою вищої освіти України: філософія і методологія» (№ д/р 0117U002531) досліджено специфіку людського капіталу як ІР для НЕ, в межах теми «Управління соціально-економічною системою в умовах національних і глобалізаційних викликів» (№ д/р 0117U003102) – підходи до формування ІР АС України в умовах глобалізації. Крім того, пропозиції щодо прогнозування регіональних потреб кадрового забезпечення АС України з урахуванням інвестиційної привабливості регіонів використано при виконанні теми Мінагрополітики України «Система моніторингу регіональних потреб кадрового забезпечення з урахуванням особливостей функціонування соціальних груп» (№ д/р 0112U007603).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток методологічних засад та розробка методичного забезпечення формування ІР в АС НЕ з урахуванням глобалізаційних трендів, регіональних диспропорцій та національних особливостей агробізнесу в Україні.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити еволюцію наукових поглядів на сутність ІР, їх класифікацію, функції та принципи формування, специфіку цього процесу в АС НЕ;
- уточнити трактування сутності процесу формування ІР в АС НЕ;

- поглибити теоретичне обґрунтування концептуальних засад формування ІР в АС НЕ;
- дослідити позиції України в рейтингах інвестиційної привабливості;
- проаналізувати структуру фінансування капітальних інвестицій в Україні;
- поглибити методологію прогнозування впливу інструментів державного регулювання інвестиційного середовища на обсяг іноземних ІР в НЕ;
- поглибити методичний інструментарій прогнозування макроекономічної динаміки залежно від тенденцій зміни обсягів інвестицій з урахуванням їх суб'єктів та терміну інвестування;
- обґрунтувати основні інвестиційні детермінанти формування доданої вартості АС НЕ;
- розробити методологію оцінювання та сценарного прогнозування інвестиційної сприйнятливості АС НЕ;
- поглибити методичний інструментарій прогнозування динаміки валової доданої вартості АС регіону залежно від змін в обсягах капітальних інвестицій в АС цього регіону;
- запропонувати методологічні засади ранжування регіонів за рівнем ефективності освоєння ІР в АС;
- розробити методологію сценарного прогнозування результативності розвитку АС НЕ з урахуванням наявних регіональних диспропорцій за рівнем їх інвестиційної активності;
- обґрунтувати необхідність створення в Україні Фонду інфраструктурних інвестицій в АС НЕ, визначити структуру джерел його наповнення, тип управління, функціональні обмеження та напрямки інвестування коштів;
- удосконалити методичні засади відбору агрокомпаній до участі у програмах цільового державного інвестування в АС НЕ;
- удосконалити систему критеріїв вибору оптимальних фінансових інструментів формування ІР в АС НЕ.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між інвесторами, суб'єктами господарювання в АС, органами місцевої та державної влади та сільським населенням у процесі формування ІР в АС НЕ.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичний інструментарій залучення ІР, їх територіального, міжгалузевого та часового перерозподілу, трансформації у продуктивний інвестиційний капітал АС НЕ.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації складають фундаментальні положення економічної теорії, державного регулювання економіки, інвестування, розвитку продуктивних сил, теорії аграрних відносин та наукові праці з питань формування ІР в АС НЕ.

Відповідно до поставлених завдань у дисертації використано загальні та спеціальні методи наукового дослідження, а саме: структурний і системний аналіз – для структуризації ІР; функціональний та компаративний аналіз – для розробки концепції формування ІР в АС; логіко-історичний та метод аналогій, індукція, дедукція, порівняння, логічне узагальнення – для дослідження тенденцій формуван-

ня ІР в АС та НЕ в цілому; багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз, дис-трибутивно-лаговий аналіз – для формалізації залежностей між динамікою ІР та індикаторами економічної свободи та макроекономічної стабільності; сценарний аналіз, детермінантне моделювання та прогнозування, експертні оцінки – для оцінювання інвестиційної сприйнятливості АС НЕ.

Інформаційно-фактологічна база дослідження: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, аналітично-звітні дані Міністерства фінансів України, Мінагрополітики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, Департаменту агропромислового розвитку Сумської облдержадміністрації, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН FAO; Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, Міжнародного валютного фонду; наукові публікації з питань формування ІР в АС НЕ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової проблеми щодо розвитку відомих та розробки нових теоретико-методологічних підходів до формування ІР в АС НЕ з урахуванням глобалізаційних трендів, регіональних диспропорцій та національних особливостей агробізнесу в Україні.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційної роботи є такі:
вперше:

- розроблено методологію визначення інвестиційної сприйнятливості АС НЕ як суми ланцюгових абсолютних річних приростів значень всіх субіндексів Індексу економічної свободи, скоригованих на ступінь їх впливу на обсяг прямих іноземних інвестицій в АС, що дозволило сформулювати кількісні характеристики песимістичного, реалістичного та оптимістичного сценаріїв, які визначають прогнозні можливості залучення додаткових іноземних ІР в АС НЕ України залежно від динаміки трансформацій інвестиційного середовища;

- розроблено методичний інструментарій прогнозування макроекономічної динаміки залежно від тенденцій зміни обсягів інвестицій з урахуванням їх суб'єктів та терміну інвестування на основі побудованої дис-трибутивно-лагової моделі, яка формалізує залежність (комбінація логарифмічної, поліноміальної, гіперболічної та експоненціальної залежностей) ВВП країни від прямих іноземних інвестицій та капітальних інвестицій внутрішніх інвесторів, враховує часові лаги між ними, визначені за допомогою кореляційного та авторегресійного аналізу;

- запропоновано методологічні засади ранжування регіонів за рівнем ефективності освоєння ІР в АС шляхом оцінювання за допомогою комбінації геометричного підходу та методу багатокритеріальної оптимізації інтегрального індикатора як площі трикутника, сторонами якого виступають нормалізовані методом Харрінгтона рейтингові бали регіону за обсягами ІР в АС, валової доданої вартості АС регіону, а також силою кореляційно-регресійного взаємозв'язку між цими факторами;

- запропоновано методологію сценарного прогнозування результативності розвитку АС НЕ, яка базується на комплексному врахуванні валової доданої вартості та інвестиційної активності в АС регіонів, а також рівня інвестиційної

сприйнятливості АС НЕ в цілому, що дозволяє визначати необхідні обсяги додаткових ІР в АС з урахуванням міжрегіональних та міжгалузевих диспропорцій в процесі перерозподілу новоствореної валової доданої вартості АС НЕ.

удосконалено:

– методологію визначення пріоритетів державної інвестиційної політики в АС НЕ, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено шляхом емпіричної перевірки справедливості гіпотез щодо напрямку та сили впливу рівня корупції, захисту прав власності, податкового навантаження, державних видатків, свободи бізнесу, трудових відносин, цінової, торгівельної, інвестиційної та фінансової свободи на динаміку обсягу прямих іноземних інвестицій в АС НЕ України;

– інституціональне підґрунтя реалізації державної політики інвестиційного забезпечення АС НЕ через обґрунтування необхідності створення в Україні Фонду інфраструктурних інвестицій в АС за типом фондів розвитку, визначення структури джерел його наповнення, типу управління, пропорцій при формуванні Адміністративної ради, функціональних обмежень та напрямків інвестування коштів;

– систему критеріїв вибору фінансових інструментів формування ІР в АС НЕ, яка, на відміну від існуючих, передбачає їх диференціацію залежно від масштабів та результативності діяльності суб'єкта агробізнесу, ефективності освоєння ІР в АС регіону, а також інвестиційної сприйнятливості АС країни;

– методичний інструментарій обґрунтування факторів – стимуляторів зростання обсягів іноземних ІР в НЕ, що на відміну від існуючих підходів, здійснено шляхом відбору за допомогою кореляційного аналізу складових Індексу економічної свободи, які в найбільшій мірі визначають динаміку іноземного інвестування, та побудови поліноміальних залежностей для прогнозування впливу на обсяг іноземних ІР таких інструментів державного регулювання інвестиційного середовища як рівень податкового навантаження, державні видатки, обмеження щодо виведення капіталу за кордон, торговельні обмеження;

набуло подальшого розвитку:

– визначення сутності поняття «формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки» як сукупності економічних відносин між інвесторами, суб'єктами господарювання в АС, органами місцевої / державної влади та сільським населенням з приводу залучення коштів з різних джерел у необхідному обсязі та в найбільш ефективних формах, їх територіального, міжгалузевого та часового перерозподілу, а також трансформації у продуктивний інвестиційний капітал з метою забезпечення економічної вигоди та сталого розвитку АС НЕ. Такий підхід, на відміну від існуючих, враховує специфічні особливості процесу формування ІР в АС порівняно з іншими секторами НЕ (у часі, за суб'єктами та об'єктами) та орієнтацію на забезпечення стабільності та сталого розвитку АС в цілому;

– теоретичне обґрунтування концептуальних засад формування ІР в АС НЕ шляхом уточнення змісту процесної, цільової, організаційної, нормативної, інфраструктурної, кадрової, методологічної та інформаційно-аналітичної підсистем, трьохрівневого групування суб'єктів формування ІР, структуризації принципів та

стандартів (обумовлених специфікою АС НЕ та вимогами концепції відповідального інвестування), визначення напрямків структурної узгодженості;

– теоретичне та емпіричне обґрунтування базових детермінант формування валової доданої вартості в АС НЕ, що на відміну від існуючих підходів, здійснено через формалізацію залежності її рівня від обсягів державної інвестиційної підтримки АС, державного фінансування природоохоронної діяльності, державних асигнувань на формування інвестиційного середовища в НЕ, обсягів іноземного капіталу в АС НЕ, рівня закредитованості НЕ в цілому та АС зокрема;

– методичний інструментарій прогнозування валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарства регіонів України залежно від динаміки капітальних інвестицій в АС регіону, що на відміну від існуючих підходів, здійснено шляхом побудови системи функціональних рівнянь, на основі яких регіони України згруповано за типом залежності (лінійна, логарифмічна, степенева) та силою зв'язку (найсильніший, сильний та помірний);

– методичні засади відбору агрокомпаній до участі у програмах цільового державного інвестування в АС НЕ (у формі державно-приватного партнерства, пільгового кредитування, проектного фінансування) шляхом розроблення багаторівневого підходу до оцінювання готовності агрокомпанії стати реципієнтом ІР з Фонду інфраструктурних інвестицій в АС, який передбачає поелементне та інтегральне оцінювання її відповідності профільним галузевим стандартам АС, стандартам соціальної відповідальності (прозорості перед стейкхолдерами), екологічним стандартам, а також вимогам до рівня фінансової стійкості.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій. Пропозиції щодо формування ІР та підвищення інвестиційної привабливості АС НЕ можуть бути використані в діяльності органів центральної влади; формування інвестиційно-активного середовища в АС НЕ та забезпечення ефективного регіонального та галузевого перерозподілу ІР – в діяльності органів місцевої влади, профільних галузевих асоціацій АС НЕ.

Розроблена економіко-математична модель формування інвестиційно-активного розвитку АС України впроваджена в діяльність Мінагрополітики України (довідка № 37-11-15/11695 від 18.04.2018 р.); пропозиції щодо визначення регіональних потреб у кадровому забезпеченні АС – в діяльність Мінагрополітики України (довідка №37-18-3-15-/24226 від 19.12.2012 р.); щодо оцінювання інвестиційної привабливості АС регіону – в діяльність Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської облдержадміністрації (довідка № 02.1/97 від 17.01.2018 р.); щодо моніторингу інвестиційної сприйнятливості АС регіону – в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Сумської облдержадміністрації (довідка № 07-16/33 від 20.02.2018 р.); щодо оцінювання впливу формування ІР АС на економічне зростання регіону – в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Полтавської облдержадміністрації (довідка № 01-14/114 від 06.11.2017 р.); щодо розрахунку коефіцієнту інвестиційної сприйнятливості АС регіону – в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Чернігівської облдержадмініс-

трації (довідка № 09-05/166 від 18.01.2018 р.); щодо оцінювання впливу обсягу інвестицій на створення валової доданої вартості в АС регіону – в діяльність Сумської районної державної адміністрації Сумської області (довідка №188 від 16.01.2018 р.).

Висновки та пропозиції дисертації використовуються у навчальному процесі Сумського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Інвестиційний менеджмент», «Державне та регіональне управління» та «Аграрна політика» (акт № 3594/1 від 15.12.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, зазначено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації оприлюднені та одержали позитивну оцінку на 12 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях ([33-44] у наведеному в авторефераті списку праць).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 44 наукових працях загальним обсягом 36,95 друк. арк., з яких особисто автору належить 33,45 друк. арк., у тому числі 1 одноосібна монографія, розділи у 6 колективних монографіях, 22 статті у наукових фахових виданнях України (з них 15 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз), 3 статті у наукових виданнях інших держав, 12 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 472 стор., у тому числі основного тексту 373 стор., 45 табл., 58 рис., 9 додатків і список літератури з 427 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретичне підґрунтя формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки**» узагальнено методологічне підґрунтя дослідження процесу формування ІР в АС НЕ, визначено його сутність, запропоновано концепцію формування ІР в АС НЕ.

Досліджено еволюцію наукових поглядів на трактування сутності поняття «інвестиції» на різних етапах трансформації соціально-економічних відносин у суспільстві; узагальнено методологічне підґрунтя визначення сутності ІР в межах класичних та неокласичних теорій, кейнсіанства, неокейнсіанства, неінституціоналізму та сучасних наукових шкіл. Проведено порівняльний аналіз моделей формування та використання ІР в межах найбільш поширених фундаментальних теорій макроекономічної динаміки та управління національним господарством. Систематизовано науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених щодо класифікації ІР залежно від джерел їх формування, характеру та форми залучення коштів, стадій інвестиційного процесу, цільової спрямованості, об'єктів інвестування, суб'єктів інвестиційних відносин тощо.

Узагальнення поглядів дослідників щодо обґрунтування різниці між поняттями «інвестиції» та «інвестиційні ресурси», а також систематизація нормативно-правового забезпечення процесу формування ІР з початку становлення незалежного українського законодавства дозволили виявити специфічні особливості у їх змістовному наповненні для різних рівнів управління (макро, мезо і мікро), суб'єктів та об'єктів економічних відносин.

Так, зокрема, специфіка процесу формування ІР в АС порівняно з іншими секторами НЕ полягає у наступному:

1) часовий розрив: внаслідок сезонності, розриву виробничого циклу момент залучення тимчасово вільних коштів від їх власників та момент їх трансформації у продуктивний капітал (як кінцевий об'єкт їх інвестування) є віддаленими у часі, що суттєво підвищує ризики недооцінення реальної потреби в ІР АС (їх обсягів з урахуванням усіх стадій інвестиційного процесу в АС) та втрати вартості тих ІР, які тимчасово не використовуються;

2) форми ІР АС НЕ: грошова, фінансова (фінансові інструменти), матеріальна (техніка, добрива, засоби захисту рослин тощо) та нематеріальна (права, ліцензії, людський капітал тощо), але земля як основний ІР АС на сьогодні не може виступати самостійним об'єктом купівлі, продажу, обміну та перерозподілу в процесі формування ІР АС НЕ внаслідок незавершеності земельної реформи;

3) несформованість відповідного ринкового середовища, на якому відбуваються операції купівлі, продажу, обміну та перерозподілу ІР АС НЕ (відсутність специфічних посередників, переважання неорганізованого (позабіржового) ринку), що обумовлює доволі динамічні та часто непрогнозовані зміни у попиті, пропозиції, конкуренції та рівні цін на даний тип ІР, актуалізує питання захисту прав та інтересів учасників цих інвестиційних відносин, антимонопольного регулювання їх діяльності, зменшення спекулятивних мотивів цінової волатильності на даний тип ІР тощо;

4) склад суб'єктів формування ІР в АС НЕ: крім традиційних (вітчизняні та зарубіжні інституційні інвестори), важливим суб'єктом у даному випадку стає сільське населення та дрібні агрогосподарства, а також органи місцевої та державної влади (надання землі у користування, прямі бюджетні асигнування, державна компенсація відсотків за кредитами тощо), що актуалізує питання формування оптимальної структури ІР АС НЕ з погляду на забезпечення не лише потенційної економічної вигоди, а й стабільності АС в цілому, подолання міжрегіональних та міжгалузевих диспропорцій в його розвитку, а також дотримання Мети сталого розвитку (збереження землі та природних ресурсів для майбутніх поколінь, зайнятість та рівень розвитку сільського населення).

Таким чином, під поняттям «формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки» пропонується розуміти сукупність економічних відносин між інвесторами, суб'єктами господарювання в АС, органами місцевої / державної влади та сільським населенням з приводу залучення коштів з різних джерел у необхідному обсязі та в найбільш ефективних формах, їх територіального, міжгалузевого та часового перерозподілу, а також трансформації у продуктивний інвести-

ційний капітал з метою забезпечення економічної вигоди та сталого розвитку АС НЕ.

Таке розуміння базових цільових орієнтирів процесу формування ІР в АС НЕ (гармонізація руху вартості, забезпечення потенційної економічної вигоди для суб'єктів інвестиційних відносин, згладжування міжрегіональних та міжгалузевих диспропорцій, дотримання Мети сталого розвитку АС НЕ) обумовлює необхідність уточнення концептуальних основ формування ІР в АС НЕ (рис.1). В роботі уточнено зміст процесної, цільової, організаційної, нормативної, інфраструктурної, кадрової, методологічної та інформаційно-аналітичної підсистем, здійснено трьохрівневе групування суб'єктів формування ІР, структурування принципів та стандартів (обумовлених специфікою АС НЕ та вимогами концепції відповідального інвестування), визначено напрямки структурної узгодженості та збалансування інтересів всіх стейкхолдерів процесу формування ІР в АС НЕ.

У другому розділі «**Аналіз та прогнозування структурних взаємозв'язків макроекономічної динаміки та тенденцій руху інвестиційних ресурсів у національній економіці України**» досліджено позиції України в рейтингах інвестиційної привабливості та структуру фінансування капітальних інвестицій в Україні, обґрунтовано фактори-стимулятори зростання обсягу залучення іноземних ІР в НЕ України, розроблено дистрибутивно-лагову модель для прогнозування макроекономічних зрушень залежно від структури та обсягів ІР.

Досліджено роль та місце ІР у процесі глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки, формування інвестиційної привабливості НЕ та окремих її секторів, вектори трансформації сучасних інвестиційних відносин, узагальнено міжнародний та вітчизняний науковий доробок щодо методології оцінювання інвестиційного клімату НЕ.

Проведено аналіз позицій України в рейтингах інвестиційної привабливості, які визначаються зокрема: Індексом глобальної конкурентоспроможності, Рейтингом конкурентоспроможності країн світу за версією IMD, Індексом легкості ведення бізнесу, Індексом економічної свободи (*IEF*), Глобальним інноваційним індексом, Індексом інвестиційної привабливості та ін. Це дозволило окреслити основні напрямки реформ в НЕ України, спрямованих на формування сприятливого інвестиційного клімату для досягнення таргетів, визначених в «Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020».

В контексті поглиблення інтеграційних та глобалізаційних процесів на світовому інвестиційному ринку ключовим фактором зростання інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів слід вважати рівень економічної свободи. Виходячи з цього, за допомогою інструментарію кореляційно-регресійного аналізу формалізовано залежності обсягу прямих іноземних інвестицій в НЕ України від основних параметрів, які формують *IEF*, за 2001-2017 рр.

На першому етапі формалізовано кореляційні зв'язки між 10 субіндексами *IEF* та обсягом прямих іноземних інвестицій в НЕ України (*FDI*). 2 субіндекси, які характеризують ефективність судової системи та управління державним боргом, не увійшли до цього дослідження, оскільки їх статистичний облік для

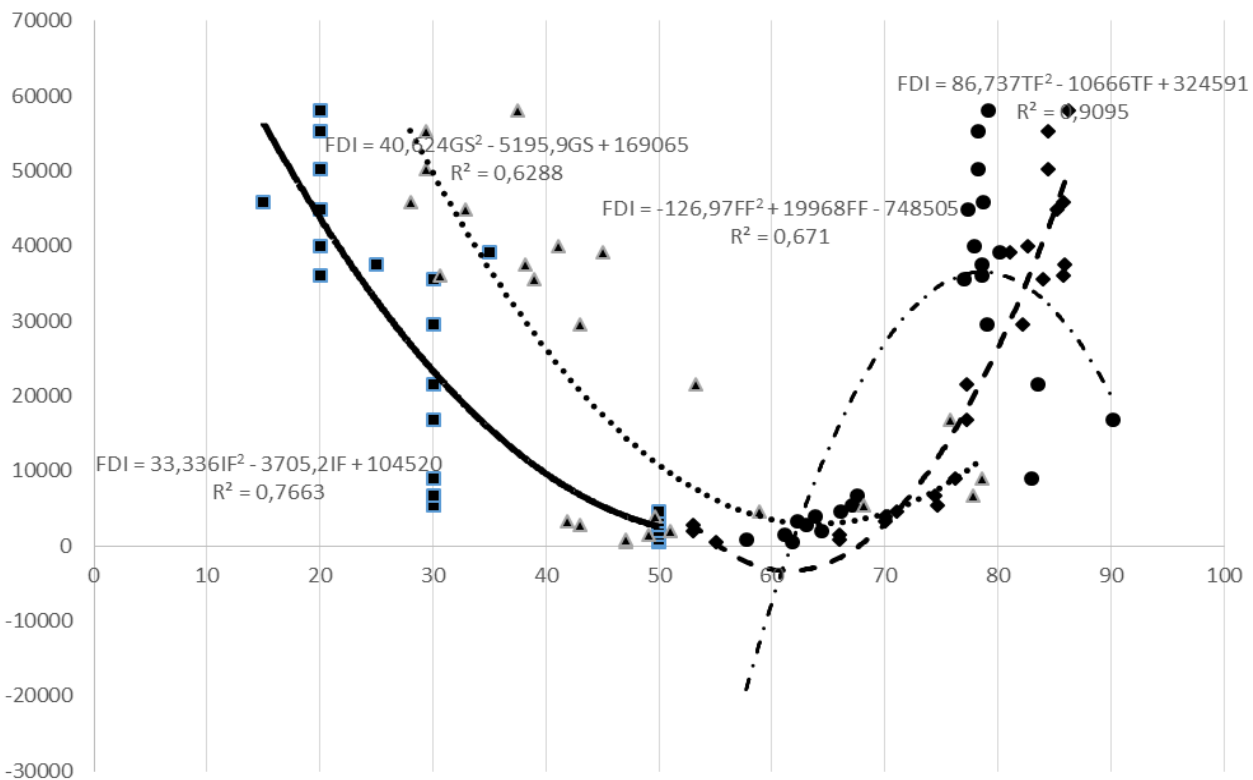

Рисунок 1– Концептуальні засади формування ІР в АС НЕ

Україні розпочався лише з 2017 р. На цьому етапі з подальшого дослідження були виключені ті субіндекси, для яких рівень коефіцієнта кореляції складав менше ніж 0,7, а саме – індекс прав власності (0,15), індекс свободи від корупції (0,03), індекс свободи бізнесу (0,18), індекс свободи трудових відносин (0,53), індекс цінової свободи (0,3), індекс фінансової свободи (0,3).

На другому етапі для субіндексів, вплив яких на рівень *FDI* виявився суттєвим, побудовано поліноміальні залежності (поліном другого ступеня), які дозволяють прогнозувати вплив відповідних інструментів державного регулювання інвестиційного середовища в НЕ (рівень податкового навантаження, державні видатки, обмеження щодо виведення капіталу за кордон, торговельні обмеження) на обсяг притоків ресурсів від іноземних інвесторів.

Графічно результати проведеного дослідження демонструє рис. 2.

Умовні позначення:

■	<i>IF</i> (<i>investment freedom</i>) – індекс інвестиційної свободи	—	Поліноміальний тренд <i>IF</i>
▲	<i>GS</i> (<i>government spending</i>) – індекс державних видатків		Поліноміальний тренд <i>GS</i>
●	<i>TB</i> (<i>tax burden</i>) – індекс податкового навантаження	- . -	Поліноміальний тренд <i>TB</i>
◆	<i>TF</i> (<i>trade freedom</i>) – індекс торговельної свободи	- - -	Поліноміальний тренд <i>TF</i>
	<i>FDI</i> – обсяг прямих іноземних інвестицій в НЕ України		

Рисунок 2 – Поліноміальні залежності обсягів прямих іноземних інвестицій в НЕ України від рівнів інвестиційної, фіскальної та торговельної свободи, обсягу державних видатків в НЕ України за 2001-2017 рр.

Досліджено структуру фінансування капітальних інвестицій в НЕ України протягом 2010-2015 рр. за типами активів, джерелами фінансування та за видами економічної діяльності, виявлено основні фактори, які протягом дослід-

жуваного періоду зумовили уповільнення інвестиційних процесів.

В контексті дослідження ролі та місця ІР у формуванні сприятливого інвестиційного клімату в Україні важливого значення набуває кількісне оцінювання часових лагів, через які зв'язок між збільшенням прямих іноземних інвестицій та капітальних інвестицій українських інвесторів та зростанням ВВП України, буде найбільш суттєвим. З метою збільшення об'єктивності прогнозування динаміки ВВП залежно від тенденцій зміни обсягів інвестицій з урахуванням їх суб'єктів (іноземні та внутрішні) та терміну інвестування (довгострокові та короткострокові) розроблено дистрибутивно-лагову модель (рис. 3).

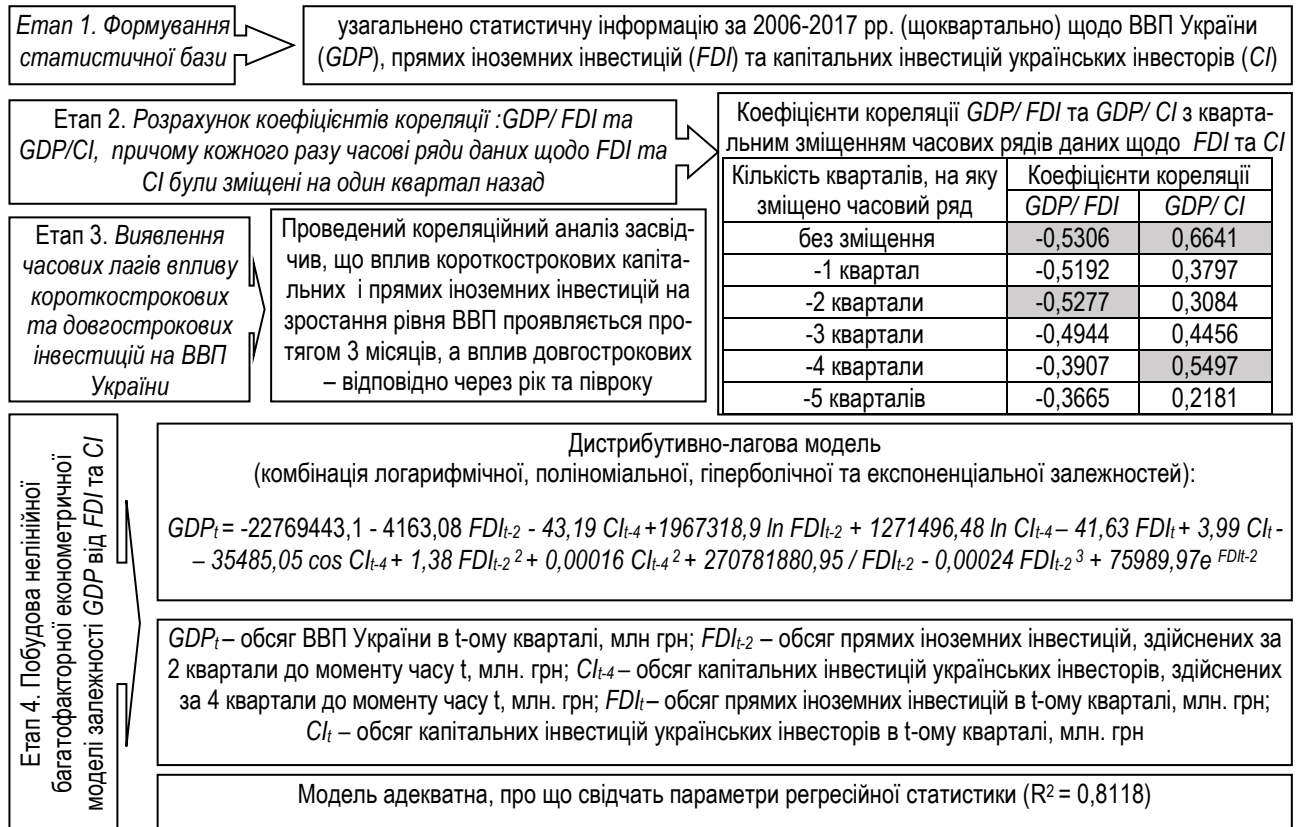

Рисунок 3 – Дистрибутивно-лагова модель для прогнозування динаміки ВВП України залежно від обсягів прямих іноземних та капітальних інвестицій

Таким чином, розрахунки для України за 2006-2017 рр. за допомогою дистрибутивно-лагової моделі засвідчили, що часові лаги між моментом інвестування та проявом його результатів через зростання макроекономічної динаміки складають: для іноземних інвестицій – півроку, а для внутрішніх інвестицій – 1 рік. Крім того, на основі кореляційного та авторегресійного аналізу підтверджено, що ефект від короткострокових інвестицій (як іноземних, так і внутрішніх) у вигляді зростання ВВП проявляється через 3 місяці (тобто в тому ж кварталі, в якому і відбувається інвестування).

В третьому розділі «Роль інвестиційних ресурсів у формуванні доданої вартості та інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки України» обґрунтовано основні інвестиційні детермінанти формування валової

доданої вартості АС НЕ, емпірично виявлено фактори – дестимулятори зростання обсягів інвестування іноземних ІР в АС НЕ, розроблено методологію оцінювання та сценарного прогнозування інвестиційної сприйнятливості АС НЕ.

Важливим індикатором результативності розвитку АС НЕ є валова додана вартість, що створюється в ньому, яка в свою чергу визначається структурою та обсягами ІР. Основними джерелами ІР в АС НЕ (за суб'єктами інвестиційної діяльності) є інвестиції держави, кредити в АС та іноземні інвестиції. Проведений кореляційний аналіз засвідчив відсутність зв'язку між обсягом прямих державних бюджетних асигнувань у розвиток АС НЕ України та розміром валової доданої вартості, що створюється в ньому (коефіцієнт кореляції – 0,13). Подальший аналіз засвідчив, що значно більш суттєвий вплив на результативність розвитку АС НЕ України має масштаб природоохоронної діяльності держави та місцевих органів влади (підтримка родючості ґрунтів, біорізноманіття, захист рослин тощо) – коефіцієнт кореляції становить 0,89. Також емпірично підтверджено, що загальний обсяг притоків та відтоків ІР від іноземних інвесторів в НЕ в цілому не є детермінантами, які визначають результативність АС (відповідні коефіцієнти кореляції – 0,4 та 0,5), тоді як обсяги іноземних інвестицій безпосередньо в АС НЕ є важливим фактором формування економічних результатів діяльності аграріїв (коефіцієнт кореляції – 0,84). Кредитні ресурси банків, спрямовані на інвестиційний розвиток як АС, так і НЕ України в цілому, виявилися значущим фактором забезпечення результативності АС НЕ (відповідні коефіцієнти кореляції – 0,9 та 0,7).

Цей кореляційний аналіз став підґрунтям для побудови наступної лінійної регресійної залежності (за 2002-2016 рр.) рівня валової доданої вартості, що створюється в сільському, лісовому господарствах та рибальстві України (VA_{AFF}) від обсягів ІР, що інвестуються дослідженими суб'єктами:

$$VA_{AFF} = 4458,505 + 6,542686 GGE_{Env}^{CE} + 7,102425 FDI_{AFF}^{inf} + 1,08455 L_{AFF} - 0,04839 L_{NE}, \quad (1)$$

де GGE_{Env}^{CE} – обсяг асигнувань з державного бюджету України на природоохоронні заходи (млн дол США); FDI_{AFF}^{inf} – обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське, лісове господарство та рибальство України (млн дол США); L_{AFF} – обсяг кредитів в сільське, лісове господарство та рибальство України (млн дол США); L_{NE} – обсяг кредитів, наданих в НЕ України в цілому (млн дол США).

Підтвердженням адекватності отриманої залежності є високе значення коефіцієнту детермінації ($R^2 = 0,975$), переважання розрахункових значень над критичним для критерію Фішера ($F_{розр} (88,267) > F_{крит} (3,55)$) та t-Ст'юдента ($t GGE_{Env}^{CE} = 2,68$; $t FDI_{AFF}^{inf} = 5,41$; $t L_{AFF} = 5,44$; $t L_{NE} = 3,83$; $t_{крит} = 2,101$). Емпірично підтверджений позитивний вплив кредитів в АС та негативний вплив кредитів в НЕ в цілому на формування валової доданої вартості в АС свідчить про конкуренцію різних галузей НЕ за доступ до банківських кредитів. Побудована регресійна залежність може використовуватися для встановлення прогнозних вартісних таргетів при розробці проектів нормативних документів, що визначають стратегічні засади державного регулювання АС НЕ України.

За 2013-2017 рр. АС України перетворився на один із найбільш привабливих для інвесторів (за результатами опитування, проведеного бізнес-асоціацією «Український клуб аграрного бізнесу», близько 70 % його найбільших інвесторів, засвідчили свою готовність збільшувати обсяги інвестицій в 2018-2019 рр. при умові позитивних зрушень щодо боротьби з корупцією, впорядкування нормативного-правового поля роботи аграріїв та зменшення регуляторного тиску). Таким чином, в контексті визначення пріоритетів державної інвестиційної політики в АС НЕ України важливого значення набуває виявлення факторів, які в найбільшій мірі стримують іноземних інвесторів щодо збільшення обсягів ІР в АС. З цією метою в роботі здійснено перевірку 11 гіпотез щодо залежності обсягу прямих іноземних інвестицій в АС НЕ України ($FDI_{АС}$) від значень IEF та його субіндексів за 2002-2016 рр. (табл. 1).

Проведений аналіз дозволив емпірично підтвердити, що найбільш важливими факторами–дестимуляторами зростання активності іноземних інвесторів щодо спрямування ІР в АС України є нерегульованість ринку праці (відсутність або висока міграція кваліфікованих кадрів, недосконалість роботи аграрних профспілок та механізмів юридичного оформлення трудових відносин, відсутність гарантій для інвесторів щодо забезпеченості їх бізнесу кадрами тощо), а також низький рівень торгівельної свободи (наявність торгівельних обмежень, квот, тарифів, прямих заборон на цілий ряд торгівельних операцій тощо).

Виявлено, що зростання обсягів державних витрат не гальмує притоки іноземних ІР, для іноземних інвесторів це є підтвердженням того, що держава піклується про інвестиційну привабливість аграріїв, цілий ряд реалізованих в Україні державних інвестиційних програм в АС (наприклад, щодо розвитку інфраструктури АС, фінансування інноваційних розробок щодо підвищення врожайності або захисту рослин, перенавчання сільського населення тощо) покращують інвестиційний клімат АС України.

Гіпотеза, що високий рівень регламентації та зарегульованість аграрного бізнесу є бар'єром для вільного ведення іноземними інвесторами підприємницької діяльності в АС України, також емпірично не підтвердилася. Це можна пояснити тим, що іноземні інвестори готові більш активно інвестувати в АС України, оскільки процедури ліцензування агробізнесу чітко формалізовані (це частково зменшує корупційні ризики, існування яких для України є системною проблемою), регуляторні вимоги зрозумілі інвесторам.

Крім того, емпірично підтверджено, що рівень інвестиційної свободи в Україні не є стримуючим фактором для іноземних інвесторів при вкладанні ІР в АС НЕ. Це можна пояснити тим, що в Україні основними іноземними інвесторами АС є великі міжнародні агрохолдинги, для яких інвестиційні преференції з боку держави, є скоріше конкурентною перевагою (існуючі в Україні обмеження на транскордонні інвестиції стримують входження на ринок дрібних агроінвесторів, а не великих компаній).

Таблиця 1 – Результати кореляційно-регресійного аналізу для виявлення основних факторів-дестимуляторів зростання обсягів ІР від іноземних інвесторів в АС НЕ України за 2002-2016 рр.

Умовні позначення: *FDI_{AS}* – обсяг прямих іноземних інвестицій в АС НЕ України; *IEF* (index of economic freedom) – індекс економічної свободи; *PR* (property rights) – індекс прав

Гіпотеза	Коефіцієнт кореляції	Рівняння регресії	R ²	Показники адекватності коефіцієнта при регресорі			Сила зв'язку	Адекватність моделі	Сила і напрям впливу	Підтвердження / не підтвердження гіпотези	
				Стандартна похибка	t-статистика (t _{кр} =2,51)	P-значення (P _{мод} =0,05)					
Іноземних інвесторів при входженні в АС України стримує	ЗАГАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ	0,218	$FDI_{AS} = -364,385 + 14,94IEF$	0,05	732,24	-0,5	0,62	Слабка	не адекватна	-	Не підтверджена
	незахищеність прав власності іноземних інвесторів, порушення державою договірних контрактних зобов'язань	-0,288	$FDI_{AS} = 884,34 - 17,63 PR$	0,08	13,45088	-1,31045	0,205664	Слабка	не адекватна	-	Не підтверджена
	високий рівень корупції в регуляторних органах, регуляторна бюрократія та високі транзакційні витрати	-0,00442	$FDI_{AS} = 353,63 - 0,27 GI$	0,00	14,07527	-0,01925	0,984846	Зв'язок відсутній	не адекватна	-	Не підтверджена
	високий рівень загального податкового навантаження	0,721	$FDI_{AS} = -1372,77 + 23,81 TB$	0,52	5,253472	4,531765	0,000228	Висока	адекватна	Помірний, позитивний	Підтверджена в цілому
	високий рівень державних витратків, витрат на утримання органів влади	-0,541	$FDI_{AS} = 864,9952 - 10,648 GS$	0,29	3,793648	-2,80682	0,011255	Помітна	адекватна	Слабкий, негативний	Виявлено зворотній вплив
	низький рівень свободи бізнесу (ліцензування, відкриття бізнесу)	-0,54	$FDI_{AS} = 1684,92 - 26,128 BF$	0,29	9,337585	-2,79816	0,01147	Помітна	адекватна	Слабкий, негативний	Виявлено зворотній вплив
	неврегульованість трудових відносин та ринку праці	0,861	$FDI_{AS} = 79,46 + 9,78784 LF$	0,74	1,329627	7,361343	5,64E-07	Висока	адекватна	Сильний, позитивний	Підтверджена повністю
	висока цінова/валютна волатильність, зарегульованість цін	0,603	$FDI_{AS} = -5,68 + 6,51 MF$	0,36	1,977306	3,294212	0,003815	Помітна	адекватна	Помірний, позитивний	Підтверджена в цілому
	наявність суттєвих торговельних обмежень (тарифи, квоти)	0,855	$FDI_{AS} = -1452,38 + 24,25 TF$	0,73	3,374406	7,185811	7,94E-07	Висока	адекватна	Сильний, позитивний	Підтверджена повністю
	непрозорість та обмеження свободи руху ІР	-0,871	$FDI_{AS} = 1039,8976 - 20,069 IF$	0,76	2,598919	-7,72202	2,82E-07	Висока	адекватна	Сильний, негативний	Виявлено зворотній вплив
	непрозорі та монополізовані фінансові послуги	-0,127	$FDI_{AS} = 497,83 - 4,06 FF$	0,02	7,249982	-0,55996	0,58205	Слабка	не адекватна	-	Не підтверджена

GI (government integrity) – індекс свободи від корупції, *TB* (tax burden) – індекс податкового навантаження, *GS* (government spending) – індекс державних витратків, *BF* – (business freedom) – індекс свободи бізнесу, *LF* (labor freedom) – індекс свободи трудових відносин, *MF* (monetary freedom) – індекс цінової свободи, *TF* (trade freedom) – індекс торговельної свободи, *IF* (investment freedom) – індекс інвестиційної свободи, *FF* (financial freedom) – індекс фінансової свободи.

З метою інтегрального оцінювання здатності АС швидко сприймати ІР, тобто створювати відповідне інвестиційне середовище, яке б стимулювало залучення інвестицій, розроблено інтегральний показник – коефіцієнт інвестиційної сприйнятливості галузі (K_{QN}). Для АС НЕ він буде характеризувати зміну місця України в Індексі IEF за кожним субіндексом, вагомість яких встановлюється у відповідності до ступеня їх впливу на обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в АС. На рис. 4 наведено запропоновану логіко-структурну схему розрахунку даного індексу, а також результати його оцінювання для АС НЕ України.

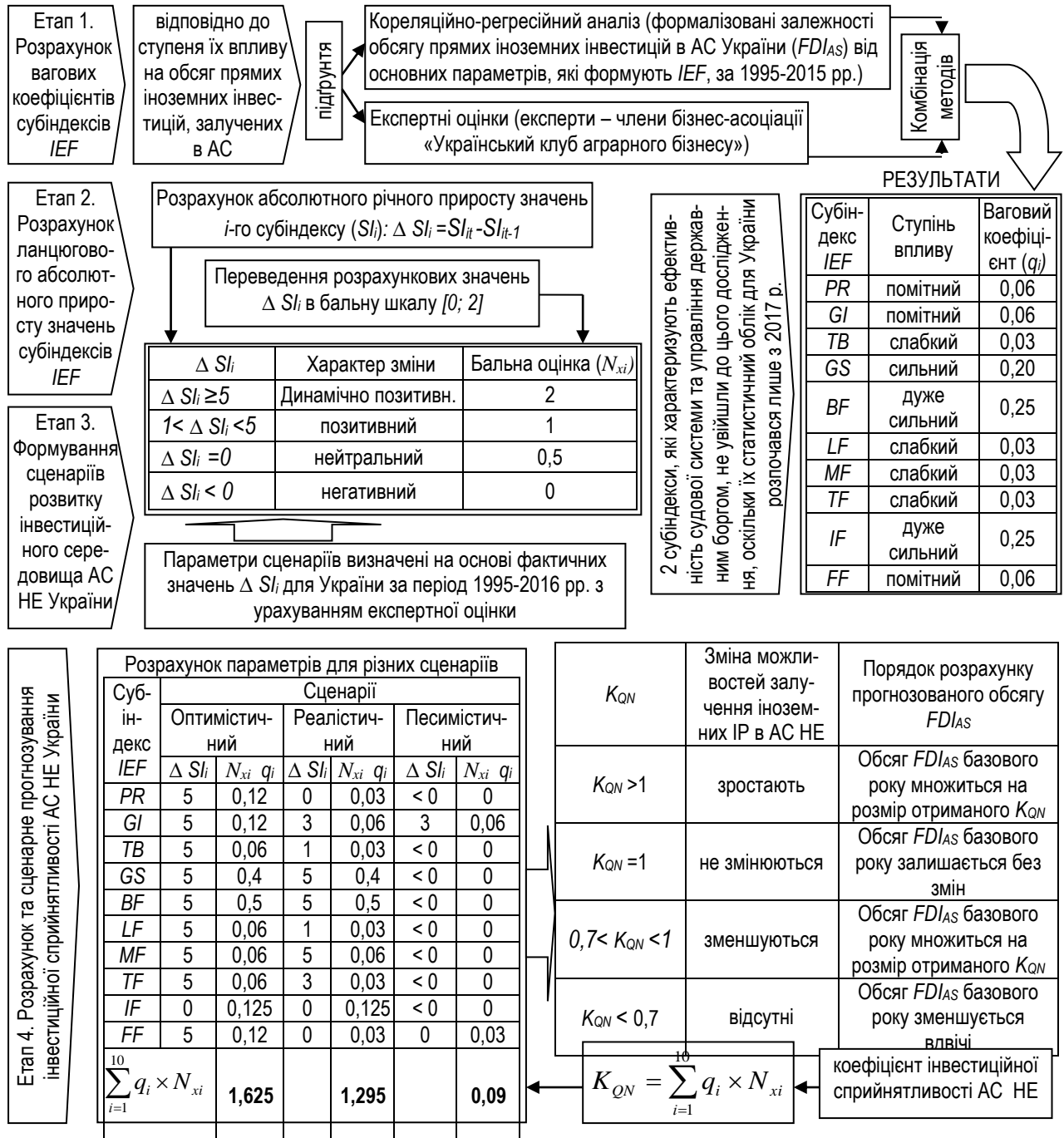

Рисунок 4 – Логіко-структурна схема розрахунку та результати сценарного прогнозування інвестиційної сприйнятливості АС НЕ України

Відповідно до проведених розрахунків, якщо у 2017 р. обсяг FD_{IAS} складав 586,2 млн дол США, то в 2018 р. можна очікувати його збільшення при оптимістичному сценарії – до 952,58 млн дол США, при реалістичному – до 759,13 млн дол США, а при песимістичному – зменшення до 293,1 млн дол США.

В четвертому розділі «**Методологія дослідження регіональних особливостей формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки України**» розроблено методичний інструментарій прогнозування динаміки валової доданої вартості АС регіону залежно від змін в обсягах капітальних інвестицій в АС цього регіону, інтегрального оцінювання ефективності освоєння ІР в АС регіону, сценарного прогнозування інвестиційної активності в АС регіонів з урахуванням наявних регіональних диспропорцій за рівнем інвестиційної сприйнятливості.

В роботі поглиблено методичний інструментарій прогнозування валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарства кожного регіону України (GVA_{ASr}) залежно від динаміки капітальних інвестицій в цю галузь регіону (CI_{ASr}). На першому етапі побудовано функціональні залежності GVA_{ASr} від CI_{ASr} для кожного регіону України за 2001-2015 рр., підтверджено якість кожної моделі за критерієм Фішера та статистичну значущість параметрів за допомогою t-тесту Стьюдента (розрахунки засвідчили про наявність зв'язку між досліджуваними параметрами). На другому етапі здійснено оцінювання адекватності досліджуваних моделей за регресійною статистикою (коефіцієнтами кореляції та детермінації). Для всіх функціональних залежностей коефіцієнт кореляції перевищив значення 0,7, тоді як коефіцієнт детермінації набув значень на рівні більше 0,7 лише для 16 регіонів України. Ці регіони згруповані наступним чином: регіони з найсильнішим лінійним зв'язком між GVA_{ASr} від CI_{ASr} , для яких $0,9 < R^2 < 1$ (Київська, Дніпропетровська, Кіровоградська, Львівська, Вінницька, Запорізька, Сумська області); регіони з сильним лінійним зв'язком між GVA_{ASr} від CI_{ASr} , для яких $0,8 < R^2 < 0,9$ (Івано-Франківська, Полтавська, Херсонська, Волинська, Чернігівська області); регіони з помірним лінійним зв'язком між GVA_{ASr} від CI_{ASr} , для яких $0,7 < R^2 < 0,8$ (Житомирська, Миколаївська, Закарпатська, Тернопільська області). Для інших регіонів України проведено поглиблене дослідження з метою встановлення іншого типу залежності (нелінійної) з більш високими значеннями коефіцієнту детермінації. Для цього побудовано логарифмічні, степеневі, експоненціальні та поліноміальні залежності між GVA_{ASr} від CI_{ASr} для кожного з цих 8 регіонів та розраховані відповідні коефіцієнти детермінації. Для Черкаської області він виявився найвищим при логарифмічній залежності ($R^2 = 0,815$), тоді як для всіх інших регіонів – при степеневих залежностях: для Харківської області $R^2 = 0,86$; для Рівненської – $R^2 = 0,729$; для Хмельницької – $R^2 = 0,869$; для Одеської – $R^2 = 0,814$; для Чернівецької – $R^2 = 0,808$. Для Донецької та Луганської області таке дослідження проведено за період 2001-2014 р., воно засвідчило, що найвищі коефіцієнти детермінації відповідають степеневій залежності, але для подальшого прогнозування ці функціональні залежності використовувати не коректно, оскільки

поточні умови господарювання в цих регіонах суттєво змінилися внаслідок військово-політичного конфлікту.

Таким чином, проведені дослідження дозволило сформувати наступну систему функціональних рівнянь, які можуть використовуватися для прогнозування динаміки валової доданої вартості АС кожного регіону залежно від змін в обсягах капітальних інвестицій в АС цього регіону:

<i>Черкаська область</i> : $GVA_{ASr} = 1441 \ln(CI_{ASr}) - 5921$	<i>логарифмічна залежність</i>
<i>Харківська область</i> : $GVA_{ASr} = 196,3 CI_{ASr}^{0,615}$	<i>степенева залежність</i>
<i>Рівненська область</i> : $GVA_{ASr} = 143,5 CI_{ASr}^{0,548}$	
<i>Хмельницька область</i> : $GVA_{ASr} = 28,14 CI_{ASr}^{0,745}$	
<i>Одеська область</i> : $GVA_{ASr} = 237,4 CI_{ASr}^{0,586}$	
<i>Чернівецька область</i> : $GVA_{ASr} = 237,4 CI_{ASr}^{0,586}$	
<i>Київська область</i> : $GVA_{ASr} = 13,54 CI_{ASr} - 421,15$	<i>лінійна залежність найсильніший лінійний зв'язок</i>
<i>Дніпропетровська область</i> : $GVA_{ASr} = 16,45 CI_{ASr} + 2220,69$	
<i>Кіровоградська область</i> : $GVA_{ASr} = 3,10 CI_{ASr} + 345,41$	
<i>Львівська область</i> : $GVA_{ASr} = 23,81 CI_{ASr} + 1478,87$	
<i>Вінницька область</i> : $GVA_{ASr} = 9,92 CI_{ASr} + 254,66$	
<i>Запорізька область</i> : $GVA_{ASr} = 9,56 CI_{ASr} + 1244,76$	
<i>Сумська область</i> : $GVA_{ASr} = 3,457 CI_{ASr} + 906,08$	
<i>Івано-Франківська область</i> : $GVA_{ASr} = 16,67 CI_{ASr} + 432,41$	<i>лінійна залежність, сильний лінійний зв'язок</i>
<i>Полтавська область</i> : $GVA_{ASr} = 4,72 CI_{ASr} + 1900,99$	
<i>Херсонська область</i> : $GVA_{ASr} = 4,08 CI_{ASr} + 227,30$	
<i>Волинська область</i> : $GVA_{ASr} = 14,01 CI_{ASr} + 342,51$	
<i>Чернігівська область</i> : $GVA_{ASr} = 2,48 CI_{ASr} + 639,40$	
<i>Житомирська область</i> : $GVA_{ASr} = 5,73 CI_{ASr} + 610,63$	<i>лінійна залежність, помірний лінійний зв'язок</i>
<i>Миколаївська область</i> : $GVA_{ASr} = 5,78 CI_{ASr} + 1294,04$	
<i>Закарпатська область</i> : $GVA_{ASr} = 34,84 CI_{ASr} + 695,26$	
<i>Тернопільська область</i> : $GVA_{ASr} = 4,13 CI_{ASr} + 332,61$	

(2)

В контексті дослідження регіональних особливостей формування ІР в АС НЕ важливого значення набуває визначення ефективності цього процесу, яку запропоновано визначати залежно від кількісних оцінок результатів (в даному випадку – це валова додана вартість, яка створюється в АС досліджуваного регіону) та витрат (в даному випадку – це обсяг ІР, які інвестуються в АС досліджуваного регіону). Додатково запропоновано враховувати, в якій мірі обсяг ІР в АС цього регіону є визначальним фактором формування валової доданої вартості в регіоні (на основі проведеного кореляційно-регресійного аналізу). З метою забезпечення коректного співставлення регіонів запропоновано розраховувати приведений обсяг ІР в АС (тобто в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь). Враховуючи все вищевикладене, запропоновано розраховувати інте-

гральний індикатор ефективності освоєння ІР в АС q -го регіону (OE_q) як площу трикутника, сторонами якого виступають нормалізовані методом Харрінгтона відповідні рейтингові оцінки регіону:

$$\left\{ \begin{array}{l} OE_q = \frac{1}{4} \sqrt{(R_{VDVq}^H + R_{SVIq}^H + R_{IZq}^H) \cdot (-R_{VDVq}^H + R_{SVIq}^H + R_{IZq}^H) \cdot (R_{VDVq}^H - R_{SVIq}^H + R_{IZq}^H) \cdot (R_{VDVq}^H + R_{SVIq}^H - R_{IZq}^H)} \\ R_{VDVq}^H = \frac{2 \cdot R_{VDVq} - (\max\{R_{VDVq}\} + \min\{R_{VDVq}\})}{\max\{R_{VDVq}\} - \min\{R_{VDVq}\}} \\ R_{SVIq}^H = \frac{2 \cdot R_{SVIq} - (\max\{R_{SVIq}\} + \min\{R_{SVIq}\})}{\max\{R_{SVIq}\} - \min\{R_{SVIq}\}} \\ R_{IZq}^H = \frac{2 \cdot R_{IZq} - (\max\{R_{IZq}\} + \min\{R_{IZq}\})}{\max\{R_{IZq}\} - \min\{R_{IZq}\}} \end{array} \right. \quad (3)$$

де R_{VDVq} та R_{VDVq}^H – відповідно абсолютні та нормалізовані методом Харрінгтона рейтингові бали q -го регіону за обсягом валової доданої вартості, що створена в АС даного регіону; R_{SVIq} та R_{SVIq}^H – відповідно абсолютні та нормалізовані методом Харрінгтона рейтингові бали q -го регіону за коефіцієнтом кореляції, розрахованим для регресійних рівнянь, які формалізовано описують вплив обсягів ІР в АС цього регіону на обсяги валової доданої вартості, що створена в АС даного регіону; R_{IZq} та R_{IZq}^H – відповідно абсолютні та нормалізовані методом Харрінгтона рейтингові бали q -го регіону за обсягом ІР, які інвестуються в АС досліджуваного регіону.

Як видно з системи рівнянь (3), методичний інструментарій розрахунку показника OE_q представляє собою комбінацію геометричного підходу та методу багатокритеріальної оптимізації.

Рівень ефективності освоєння ІР в АС регіону пропонується визначати на основі наступної шкали: $OE_q = 0$ – низький рівень; $0 < OE_q < 0,1505$ – середній рівень; $0,1505 < OE_q < 0,3005$ – достатній рівень. $0,3005 < OE_q < 0,4505$ – високий рівень. Вибір саме такої шкали пояснюється наступним: 0 – для певного набору регіонів розраховані значення їх рейтингових оцінок не дозволяють побудувати необхідний трикутник; три наступні граничні діапазони ($0,1505$; $0,3005$; $0,4505$) – шляхом рівномірного розподілу проміжку від мінімального до максимального значення OE_q .

Проведені розрахунки (табл. 2) засвідчили, що високий рівень ефективності освоєння ІР в АС регіону має Київська область, а низький – Дніпропетровська, Херсонська, Миколаївська, Запорізька, Чернігівська, Житомирська, Волинська області.

Таблиця 2 – Результати оцінювання інтегрального рівня ефективності освоєння ІР в АС регіонів України* за 2016 р.

Область	Рейтингові бали регіону за обсягом валової доданої вартості, що створена в АС регіону		Рейтингові бали регіону за силою впливу обсягів ІР в АС регіону на обсяги валової доданої вартості, що створена в АС регіону (кореляційно-регресійний аналіз за 2002-2016 рр.)		Рейтингові бали регіону за обсягом ІР, які інвестуються в АС регіону		OE_q	Рівень ефективності освоєння ІР в АС регіону
	R_{VDVq}	R_{VDVq}^H	R_{SVIq}	R_{SVIq}^H	R_{IZq}	R_{IZq}^H		
Київська	1	0,913	1	0,913	2	0,826	0,336	високий
Вінницька	2	0,826	5	0,565	4	0,652	0,184	достатній
Полтавська	3	0,739	9	0,217	5	0,565	0,042	середній
Дніпропетровська	4	0,652	2	0,826	12	0,043	0,000	низький
Харківська	5	0,565	18	0,565	11	0,043	0,012	середній
Черкаська	6	0,478	17	0,478	3	0,739	0,112	середній
Кіровоградська	7	0,391	3	0,739	7	0,391	0,048	середній
Хмельницька	8	0,304	20	0,739	6	0,478	0,046	середній
Одеська	10	0,130	22	0,913	21	0,826	0,042	середній
Херсонська	11	0,043	10	0,130	15	0,304	0,000	низький
Миколаївська	12	0,043	14	0,217	16	0,391	0,000	низький
Запорізька	13	0,130	6	0,478	19	0,652	0,000	низький
Львівська	14	0,217	4	0,652	17	0,478	0,036	середній
Чернігівська	15	0,304	12	0,043	13	0,130	0,000	низький
Сумська	16	0,391	7	0,391	10	0,130	0,025	середній
Житомирська	17	0,478	13	0,130	14	0,217	0,000	низький
Тернопільська	18	0,565	16	0,391	9	0,217	0,030	середній
Івано-Франківська	19	0,652	8	0,304	1	0,913	0,060	середній
Рівненська	20	0,739	19	0,652	20	0,739	0,216	достатній
Волинська	21	0,826	11	0,043	8	0,304	0,000	низький
Закарпатська	23	1,000	15	0,304	23	1,000	0,150	середній
Чернівецька	24	1,087	23	1,000	18	0,565	0,280	достатній

* Луганська та Донецька області виключені з розрахунків

Проведене в роботі дослідження інвестиційної активності АС НЕ України, що виражається рівнем ефективності освоєння ІР в АС регіону, засвідчило наявність суттєвих регіональних диспропорцій, що може бути пояснено переважаючою реєстрацією компаній у Київській обл., розвинутою інфраструктурою та високим рівнем підтримки інвесторів з боку місцевої влади.

За базовий період прийнято 2016 р., прогнозування здійснено на 2018-2020 рр. Параметрами моделювання є: обсяг інвестиційного ресурсу, спрямований в АС України, млн. грн. (IR_{AS}), обсяг валової доданої вартості АС України, млн. грн. (GVA_{AS}); обсяг валової доданої вартості АС регіонів, млн грн

(GVA_{ASq}); обсяг прямих іноземних інвестицій в АС України, млн грн (FDI_{AS}); обсяг прямих іноземних інвестицій в АС регіонів України, млн грн (FDI_{ASq}); обсяг капітальних інвестицій в АС України, млн грн (CI_{AS}).

В роботі запропоновано методологічний інструментарій сценарного прогнозування результативності розвитку АС НЕ, який враховує можливість даного сектору швидко сприймати ІР. Прогнозування здійснено на 2018-2020 рр., а в якості базового періоду обрано 2016 р. Параметрами моделювання є: обсяг прямих іноземних інвестицій в АС НЕ України (FDI_{AS}), обсяг валової доданої вартості АС України (GVA_{AS}), обсяг додаткового інвестиційного ресурсу (EIR_{AS}). Реалізація процесу нівелювання наявних регіональних диспропорцій в забезпеченості інвестиційних ресурсів здійснена за рахунок перерозподілу новоствореної валової доданої вартості між регіонами з середнім та низьким рівнями інвестиційної активності в АС.

Ідентифікація прогнозованих значень результативності розвитку АС НЕ за песимістичним, реалістичним та оптимістичним сценаріями включає наступні етапи: 1) розрахунок прогнозних значень FDI_{AS} для трьох сценаріїв на 2018-2020 рр. в цілому по НЕ України, використовуючи коефіцієнт інвестиційної сприйнятливості АС НЕ та базове значення FDI_{AS} за 2016 р. (механізм ідентифікації зображений на рис. 4); 2) розподіл, в межах кожного з трьох сценаріїв, загальної суми FDI_{AS} між регіонами. Пропорції диференціації суми FDI_{AS} визначені виходячи з рівня інвестиційної активності в аграрному секторі кожного регіону у співвідношенні від 2% до 16%; 3) ідентифікація прогнозованих значень GVA_{AS} для трьох сценаріїв на 2018-2020 рр. на основі системи рівнянь 2, базуючись на припущенні, що розподіл між регіонами FDI_{ASq} відбувається так само, як і CI_{ASr} ; 4) розрахунок за оптимістичним сценарієм абсолютного приросту ΔGVA_{AS2018} , як різниці між GVA_{AS2018} та GVA_{AS2016} ; 5) визначення EIR_{AS} в 2019 р., як добутку ΔGVA_{AS2018} та усередненого міжгалузевого коефіцієнту аграрного сектору в структурі капітальних інвестицій (0,08); 6) розподіл EIR_{AS2019} між регіонами, які увійшли до складу груп з середнім та низьким рівнями інвестиційної активності в АС регіонів в рівних частках; 7) розрахунок за реалістичним та оптимістичним сценарієм абсолютного приросту ΔGVA_{AS2019} , як різниці між GVA_{AS2019} та GVA_{AS2018} ; 8) визначення EIR_{AS2020} за реалістичним та оптимістичним сценарієм, як добутку ΔGVA_{AS2019} та усередненого міжгалузевого коефіцієнту аграрного сектору в структурі капітальних інвестицій (0,08); 9) розподіл EIR_{AS2020} за реалістичним та оптимістичним сценарієм між регіонами, які увійшли до складу груп з середнім та низьким рівнями інвестиційної активності в АС регіонів в рівних частках. Наочна інтерпретація отриманих результатів представлена в таблиці 3.

Таблиця 3 – Результати сценарного прогнозування розвитку інвестиційної активності АС НЕ з урахуванням рівня інвестиційної сприйнятливості для усунення міжрегіональних диспропорцій, млн. грн.

Область	Сценарій																		
	Песимістичний				Реалістичний							Оптимістичний							
	2018		2019	2020	2018		2019		2020			2018		2019			2020		
	FDI _{AS}	GVA _{AS}	-	-	FDI _{AS}	GVA _{AS}	FDI _{AS}	GVA _{AS}	FDI _{AS}	GVA _{AS}	EIR _{AS}	FDI _{AS}	GVA _{AS}	FDI _{AS}	GVA _{AS}	EIR _{AS}	FDI _{AS}	GVA _{AS}	EIR _{AS}
Київська	1069,7	14063	-	-	2765,6	37025,6	3581,5	48072,4	4638,0	62377,9	-	3470,3	46566,2	5639,4	75935,8	-	9163,9	123659	-
Полтавська	869,2	6003,4	-	-	2247,1	12507,2	2910,0	15636,1	3768,4	19687,9	-	2819,6	15209,4	4582,0	23527,9	-	7445,7	37044,7	-
Вінницька	735,4	7550,2	-	-	1901,4	19116,4	2462,3	24680,5	3188,7	31886,1	-	2385,8	23921,8	3877,1	38715,1	-	6300,2	62752,7	-
Кіровоградська	534,9	2003,5	-	-	1382,8	4632,2	1790,8	5896,7	2319,0	7534,4	-	1735,1	5724,3	2819,7	9086,4	-	4582,0	14549,5	-
Черкаська	534,9	2704,8	-	-	1382,8	5631,2	1790,8	6874,9	2319,0	8393,5	-	1735,1	6709,5	2819,7	9760,7	-	4582,0	14199,0	-
Дніпропетровська	468,0	9919,5	-	-	1210,0	22124,7	1566,9	27996,4	2029,1	35600,0	-	1518,2	27195,7	2467,2	42806,5	-	4009,2	68172,4	-
Хмельницька	468,0	2745,8	-	-	1210,0	5571,7	1566,9	6755,1	2029,1	8189,8	-	1518,2	6598,2	2467,2	9473,7	-	4009,2	13602,0	-
Чернігівська	200,6	1136,8	-	-	518,6	1925,4	671,5	2304,8	869,6	3993,0	224,8	650,7	2253,1	1057,4	4110,6	84,5	1718,2	7002,6	589,7
Тернопільська	200,6	1161,0	-	-	518,6	2474,3	671,5	3106,0	869,6	5185,2	224,8	650,7	3019,9	1057,4	5381,1	84,5	1718,2	10197,2	589,7
Івано-Франківська	200,6	3776,1	-	-	518,6	9076,8	671,5	11626,8	869,6	19109,0	224,8	650,7	11279,1	1057,4	19899,8	84,5	1718,2	39338,9	589,7
Харківська	200,6	5114,8	-	-	518,6	9173,2	671,5	10753,9	869,6	18093,2	224,8	650,7	10547,2	1057,4	17222,9	84,5	1718,2	29092,8	589,7
Херсонська	200,6	1045,7	-	-	518,6	2343,0	671,5	2967,1	869,6	4919,9	224,8	650,7	2882,0	1057,4	5113,4	84,5	1718,2	9871,2	589,7
Сумська	200,6	1599,5	-	-	518,6	2698,7	671,5	3227,6	869,6	5595,6	224,8	650,7	3155,5	1057,4	5759,6	84,5	1718,2	9790,9	589,7
Запорізька	200,6	3162,3	-	-	518,6	6202,2	671,5	7664,6	869,6	12952,3	224,8	650,7	7465,2	1057,4	13405,8	84,5	1718,2	24553,8	589,7
Миколаївська	200,6	2453,4	-	-	518,6	4291,3	671,5	5175,5	869,6	8913,9	224,8	650,7	5054,9	1057,4	9188,1	84,5	1718,2	15928,2	589,7
Одеська	133,7	4182,5	-	-	345,7	7297,2	447,7	8490,9	579,8	15550,3	224,8	433,8	8335,3	704,9	14274,6	84,5	1145,5	24703,8	589,7
Львівська	133,7	4662,7	-	-	345,7	9710,0	447,7	12138,4	579,8	22114,1	224,8	433,8	11807,2	704,9	21753,6	84,5	1145,5	44273,6	589,7
Житомирська	133,7	1376,9	-	-	345,7	2591,5	447,7	3175,9	579,8	5831,3	224,8	433,8	3096,2	704,9	5744,6	84,5	1145,5	11164,1	589,7
Волинська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3492,0	224,8	-	-	-	1526,2	84,5	-	8604,8	589,7
Чернівецька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2591,4	224,8	-	-	-	1144,6	84,5	-	5798,1	589,7
Рівненська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2790,2	224,8	-	-	-	1632,1	84,5	-	4733,4	589,7
Закарпатська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8527,3	224,8	-	-	-	3638,9	84,5	-	21241,8	589,7
Всього:	6686	74662	-	-	17285	164393	22384	206544	28988	313328	3372	21689	200821	35246	339102	1267	57275	600274	8846

В п'ятому розділі «Інституціональне забезпечення формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки» розроблено механізм створення в Україні Фонду інфраструктурних інвестицій в АС НЕ, методичний інструментарій відбору агрокомпаній, які можуть отримати ІР з цього фонду, систему критеріїв вибору оптимальних фінансових інструментів формування ІР в АС НЕ.

Одним з напрямків інституціональної підтримки пріоритетних галузей економіки в різних країнах світу є створення фондів національного багатства або фондів розвитку майбутніх поколінь. В роботі узагальнено світовий досвід їх функціонування, класифікацію, необхідні та достатні передумови створення залежно від мети та специфіки країни, кращі світові практики формування їх надходжень та пріоритетів при інвестуванні. Емпірично підтверджено, що в Україні повністю виконуються всі три базові умови для створення такого фонду саме для вирішення стратегічних завдань розвитку АС НЕ, а саме: 1) в експорті значну частку (практично монопольну) займає один або декілька видів сировини (для України – це продукція АС); 2) коливання ціни на цю сировину (продукцію АС) на пряму залежить лише від зміни світових середніх цін і практично не враховує її внутрішню собівартість в Україні; 3) Україна не має впливу на світову політику ціноутворення на цю сировину (продукцію АС) і повністю погоджується з вже встановленими правилами ринкового курсоутворення.

Виходячи з цього, обґрунтовано доцільність створення в Україні Фонду інфраструктурних інвестицій в АС та визначено такі його характеристики:

1. Тип Фонду за класифікацією МВФ: фонд розвитку.

2. Принцип формування надходжень Фонду: змішаний, тобто поєднання фіксованих відрахувань (в даному випадку – відрахувань від найбільш перспективних складових експорту, якою для України є продукція АС) та доходу від інвестицій самого фонду. Запропоновано таку структуру джерел його наповнення:

- надходження від експорту за такими товарними лініями: живі тварини, продукти тваринного походження; продукти рослинного походження; жири та олії тваринного або рослинного походження, продукти їх розщеплення, готові харчові жири, воски тваринного або рослинного походження – у розмірі 0,5 % по групі в цілому; готові харчові продукти, алкогольні та безалкогольні напої і оцет, тютюн та його замітники – у розмірі 0,1 % по групі в цілому;
- доходи від інвестування коштів Фонду в інфраструктурні проекти АС.

3. Форма управління Фонду: змішана, тобто органи управління формуються представниками державних органів та відповідних галузевих союзів, рівень самоврядування – високий. При формуванні Адміністративної ради цього Фонду запропоновано дотримуватися таких пропорцій: від Мінагрополітики – 1 особа, від Міністерства інфраструктури – 1 особа, від саморегулюючих організацій АС – 3 особи.

4. Основне призначення Фонду: фінансування ключових соціально-значущих та інфраструктурних проектів відповідно до стратегічних пріоритетів аграрної політики держави. Запропоновано такі напрямки інвестування Фонду:

- інвестування в інфраструктурні проекти: 1) розбудова мережі автодоріг для забезпечення транспортування продукції АС; 2) розбудова іригаційних та зрошувальних систем в південних регіонах України; 3) розбудова елеваторів, портів та логістичних центрів АС на умовах державно-приватного партнерства;
- інвестування у виробничі потужності з переробки сільгосппродукції (як центри зростання додаткової вартості в АС НЕ) на умовах державно-приватного партнерства;
- пільгове кредитування (через банки-партнери) експорту продукції АС та переробної галузі з високою доданою вартістю.

5. Цей Фонд не має виконувати функції стабілізаційного фонду щодо забезпечення балансу бюджету України у випадку різких коливань цін на нафту, газ та інші сировинні ресурси.

Агрокомпанії – претенденти на отримання ІР з Фонду інфраструктурних інвестицій в АС (через програми державно-приватного партнерства, пільгове кредитування, проектне фінансування тощо) мають відповідати профільним галузевим стандартам, стандартам соціальної відповідальності (прозорості перед стейкхолдерами), екологічним стандартам, а також мати достатній рівень фінансової стійкості для того, щоб ефективно управляти отриманими ресурсами. З урахуванням цього, в роботі запропоновано багаторівневий підхід до оцінювання готовності агрокомпанії стати реципієнтом ІР з цього фонду (рис.5). Дотримання агрокомпаніями визначених на рис.6 міжнародних стандартів у комплексі з підтвердженням їх фінансової стійкості суттєво збільшує шанси цих компаній не лише стати реципієнтом ІР з цього Фонду, а й взагалі – залучити ІР від іноземних інвесторів та стати переможцями тендерів міжнародних організацій.

Наведена матриця відповідності аграрних підприємств переліку встановленим стандартам може виступати орієнтиром їх розвитку та дотримання принципів соціальної відповідальності, екологічних та профільних стандартів дозволить формувати додаткові ІР для розвитку інфраструктурних проектів та сприятиме створенню центрів формування доданої вартості.

Формою фіксації умов передачі ІР у користування агрокомпаніям є фінансові інструменти. Їх вибір запропоновано здійснювати залежно від комбінації факторів, які визначають специфічні особливості:

- 1) безпосередньо суб'єкта агробізнесу (масштаби та результативність його інвестиційної діяльності);
- 2) регіону, в якому досліджуваний суб'єкт планує інвестувати в агробізнес (визначається значенням коефіцієнту ефективності освоєння ІР в АС регіону);
- 3) АС країни, в якій досліджуваний суб'єкт планує інвестувати в агробізнес (визначається коефіцієнтом інвестиційної сприйнятливості АС).

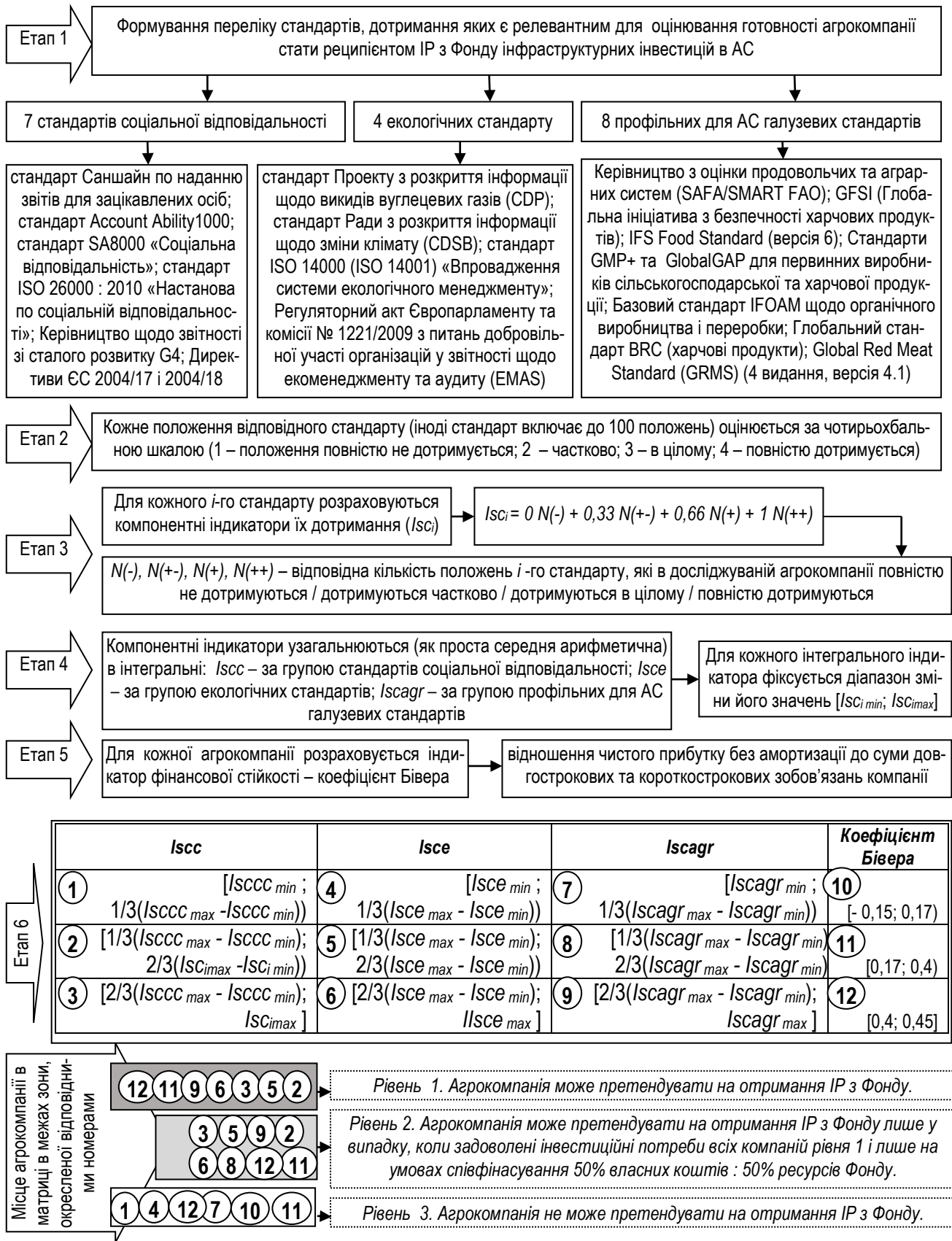

Рисунок 5 – Багаторівневий підхід до оцінювання готовності агрокомпанії стати реципієнтом ІР з Фонду інфраструктурних інвестицій в АС

Ці параметри узагальнено в п'ятикомпонентному індикаторі $FI \{LB_i; QE_i; RI_i; OE_q; K_{QNi}\}$, де кожен з них оцінюється в балах від 1 до 4 залежно від діапазонів значень. Механізм застосування цього індикатора для вибору фінансово-го інструменту представлений на рис. 6.

МЕХАНІЗМ ВИЗНАЧЕННЯ ІНДИКАТОРА $FI \{LB_i; QE_i; RI_i; K_{Rai}; K_{QNi}\}$					
Фактор	Ум. позн.	Бальна оцінка			
		1	2	3	4
Площа земельного банку суб'єкта агробізнесу, тис га	LB_i	≤ 1	1,01 – 10,00	10,01 – 100,00	> 100
Кількість працюючих в господарствах суб'єкта агробізнесу, осіб	QE_i	≤ 50	50,01-500,00	500,01-5000,00	> 5000
Рентабельність інвестицій суб'єкта агробізнесу (середнє значення за останні 5 років)	RI_i	0 – 0,20	0,21 – 0,50	0,51 – 0,80	0,81 – 1,00
Значення рівня ефективності освоєння ІР в АС регіону	OE_q	0	0 - 0,1505	0,1505 - 0,3005	0,3005 – 0,4505
Значення коефіцієнту інвестиційної сприйнятливості АС	K_{QNi}	0-0,60	0,7-0,9	1	> 1

ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИКАТОРА $FI \{LB_i; QE_i; RI_i; OE_q; K_{QNi}\}$ ДЛЯ ВИБОРУ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ (фрагмент)	
Значення індикатора	Рекомендовані фінансові інструменти
$FI \{1; 1; 1; 2; 1\}; FI \{1; 1; 1; 3; 1\}; FI \{1; 1; 1; 4; 1\}; FI \{1; 1; 1; 4; 1\}$	Аграрні розписки
$FI \{3; 1; 1; 1; 1\}; FI \{4; 1; 1; 1; 1\}$	Лізинг
$FI \{1; 1; 1; 1; 1\}; FI \{2; 2; 2; 2; 2\}; FI \{3; 3; 3; 3; 3\}; FI \{1; 1; 1; 4; 4\}; FI \{2; 2; 2; 4; 4\}; FI \{3; 3; 3; 4; 4\}$	Форварди
$FI \{1; 1; 1; 2; 1\}; FI \{1; 1; 1; 3; 1\}; FI \{1; 1; 1; 4; 1\}; FI \{2; 2; 2; 2; 2\}; FI \{3; 3; 3; 3; 2\}; FI \{3; 3; 3; 3; 3\}; FI \{3; 3; 3; 4; 3\}; FI \{4; 4; 4; 2; 4\}; FI \{4; 4; 4; 3; 4\}; FI \{4; 4; 4; 4; 4\}$	Банківське кредитування, агрострахування, авальовані векселі
$FI \{2; 2; 2; 3; 3\}; FI \{2; 2; 2; 4; 4\}; FI \{3; 3; 3; 3; 3\}; FI \{3; 3; 3; 3; 4\}; FI \{4; 4; 4; 4; 4\}$	Бонди
$FI \{2; 2; 2; 3; 3\}; FI \{2; 2; 2; 4; 4\}; FI \{3; 3; 3; 3; 3\}; FI \{3; 3; 3; 3; 4\}; FI \{4; 4; 4; 4; 4\}$	Акредитиви
$FI \{2; 2; 2; 3; 3\}; FI \{2; 2; 2; 4; 4\}; FI \{3; 3; 3; 3; 3\}; FI \{3; 3; 3; 3; 4\}; FI \{4; 4; 4; 4; 4\}$	Гарантії
$FI \{2; 2; 2; 3; 3\}; FI \{2; 2; 2; 4; 4\}; FI \{3; 3; 3; 3; 3\}; FI \{3; 3; 3; 3; 4\}; FI \{4; 4; 4; 4; 4\}$	Факторинг
$FI \{2; 2; 2; 3; 3\}; FI \{2; 2; 2; 4; 4\}; FI \{3; 3; 3; 3; 3\}; FI \{3; 3; 3; 3; 4\}; FI \{4; 4; 4; 4; 4\}$	Додаткова емісія акцій
$FI \{2; 2; 2; 3; 3\}; FI \{2; 2; 2; 4; 4\}; FI \{3; 3; 3; 3; 3\}; FI \{3; 3; 3; 3; 4\}; FI \{4; 4; 4; 4; 4\}$	Вихід на IPO

Рисунок 6 – Механізм вибору фінансових інструментів для формування ІР в АС НЕ

Проведений в роботі аналіз засвідчив, що в Україні найбільшого поширення набули такі фінансові інструменти формування ІР АС НЕ як банківське кредитування, лізинг, форварди (паливно-мастильні матеріали, добрива, форварди під заставу майбутнього врожаю), торгівля контрактами (за участі Аграрної біржі), авальювання векселів (особливо – в умовах високої вартості кредитних ресурсів). Лідерами в Україні щодо використання форвардів є ПАТ «Аграрний фонд» (протягом 2016/2017 маркетингового року – на суму 2,9 млрд грн) та Державна продовольчо-зернова корпорація України (відповідно – на суму більше 220 млн грн). Все більшої популярності набуває впровадження пілотного проекту «Аграрні розписки в Україні», який реалізується за підтримки Міжна-

родної Фінансової Корпорації (IFC) в партнерстві з Мінагрополітики України, іншими міжнародними організаціями, банками, зернотрейдерами. За 2015-2017 рр. зареєстровано 165 аграрних розписок на загальну суму 1,12 млрд. грн. (у Вінницькій та Полтавській областях – по 41, у Черкаській –33, у Харківській – 22, у Тернопільській – 12, у Сумській та Хмельницькій – по 7, у Миколаївській –2). Також досягнуто позитивних зрушень в рамках реалізації проекту IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» щодо запровадження індексного страхування, зокрема – «погодних» та «врожайних» індексних видів страхування. В той же час, відсутність організованого та законодавчо врегульованого ринку землі створює проблеми з оформленням застави у сільськогосподарських підприємств та обмежує доступ українських агровиробників до фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми розвитку відомих та розробки нових теоретико-методологічних підходів до формування ІР в АС НЕ з урахуванням глобалізаційних трендів, регіональних диспропорцій та національних особливостей агробізнесу в Україні.

За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Процес формування ІР в АС має свою специфіку порівняно з іншими галузями НЕ, яка проявляється у наявності часового розриву між моментами залучення ресурсів та їх трансформацією у продуктивний капітал внаслідок сезонності виробничого циклу, законодавчій непорядкованості відносин власності на землю як основний ІР в АС, неврегульованості частини ринкових операцій купівлі, продажу, обміну та перерозподілу ІР в АС НЕ. Важливим в процесі формування ІР АС НЕ є узгодження інтересів у ланцюзі «держава – інвестор – сільське населення», подолання міжрегіональних та міжгалузевих диспропорцій, а також дотримання балансу між економічними вигодами та необхідністю збереження землі для майбутніх поколінь.

2. Концепція формування ІР в АС НЕ враховує структурну узгодженість її цільових орієнтирів (гармонізація руху вартості, забезпечення економічної вигоди для суб'єктів, згладжування міжрегіональних та міжгалузевих диспропорцій, дотримання Мети сталого розвитку АС НЕ) та передбачає збалансування інтересів стейкхолдерів (з урахуванням специфіки АС НЕ та у відповідності до вимог концепції відповідального інвестування), що трансформує процесну, цільову, організаційну, нормативну, інфраструктурну, кадрову, методологічну та інформаційно-аналітичну підсистему формування ІР в АС НЕ.

3. Ключовими факторами зростання інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів за 2001-2017 рр. став рівень податкового навантаження, обсяг державних видатків, наявність та жорсткість обмежень щодо виведення капіталу за кордон, а також торговельних обмежень. Проведений кореляційно-регресійний аналіз довів, що такі фактори як захист прав власності, рівень корупції, свобода бізнесу, трудових відносин, цінова та фінансова свобода не мають

суттєвого впливу на обсяг притоків ресурсів від іноземних інвесторів в економіку України.

4. В процесі прогнозування динаміки ВВП залежно від тенденцій зміни обсягів інвестицій важливо враховувати суб'єктну структуру ІР (іноземні та внутрішні) та часові лаги між моментом інвестування та проявом його результатів через зростання макроекономічної динаміки. Розрахунки для України за 2006-2017 рр. за допомогою розробленої дистрибутивно-лагової моделі засвідчили, що для довгострокових іноземних інвестицій такий часовий лаг складає півроку, а для внутрішніх інвестицій – 1 рік. В той же час, ефект від короткострокових інвестицій (як іноземних, так і внутрішніх) у вигляді приросту ВВП відбувається безпосередньо у тому ж кварталі, в якому ІР проінвестовані.

5. Емпірично доведена відсутність зв'язку між обсягом прямих державних бюджетних асигнувань у розвиток АС НЕ України та розміром валової доданої вартості, що створюється в ньому за 2002-2016 рр. Суттєвий вплив на результативність розвитку АС НЕ України має масштаб природоохоронної діяльності держави та місцевих органів влади. Загальний обсяг притоків та відтоків ІР від іноземних інвесторів в НЕ в цілому не є значущими, тоді як обсяги іноземних інвестицій безпосередньо в АС НЕ є важливим фактором формування економічних результатів діяльності аграріїв. Емпірично підтверджений позитивний вплив кредитів в АС та негативний вплив кредитів в НЕ в цілому на формування валової доданої вартості в АС свідчить про конкуренцію різних галузей НЕ за доступ до банківських кредитів.

6. Перевірка засобами кореляційно-регресійного аналізу 11 гіпотез щодо залежності обсягу прямих іноземних інвестицій в АС НЕ України від значень субіндексів Індексу економічної свободи за 2002-2016 рр. підвердила, що найбільш важливими факторами–дестимуляторами для іноземних інвесторів є неврегульованість ринку праці та низький рівень торгівельної свободи. В той же час, зростання обсягів державних витрат, високий рівень регламентації аграрного бізнесу, а також існування ряду обмежень інвестиційної свободи в Україні не гальмує, а навпаки – збільшує притоки іноземних ІР в АС НЕ.

7. Висновок про здатність АС швидко сприймати ІР, тобто створювати відповідне інвестиційне середовище, що сприяло б залученню інвестицій, слід робити відповідно до динаміки інтегрального показника – коефіцієнта інвестиційної сприйнятливості галузі. Він характеризує зміну місця України за кожним субіндексом Індексу економічної свободи, вагомість яких встановлюється у відповідності до ступеня їх впливу на обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в АС. Змодельовані оптимістичний, реалістичний та песимістичний сценарії зміни рівня економічної свободи в Україні дозволили визначити прогнозні обсяги зміни приросту іноземного інвестиційного ресурсу в АС в 2018 р.: відповідно зростання в 1,625 разів (до 952,58 млн дол США), зростання в 1,295 разів (759,13 млн дол США), зменшення вдвічі (до 293,1 млн дол США).

8. За результатами дослідження залежності доданої вартості сільського, лісового та рибного господарств кожного регіону України від динаміки капіта-

льних інвестицій в цю галузь регіону за 2001-2015 рр. виокремлено регіони з найсильнішим лінійним зв'язком (Київська, Дніпропетровська, Кіровоградська, Львівська, Вінницька, Запорізька, Сумська області), з сильним лінійним зв'язком (Івано-Франківська, Полтавська, Херсонська, Волинська, Чернігівська області), з помірним лінійним зв'язком (Житомирська, Миколаївська, Закарпатська, Тернопільська області). Для Черкаської області факторний вплив виявився найбільшим при логарифмічній залежності, для Харківської, Рівненської, Хмельницької, Одеської, Чернівецької, Донецької та Луганської – при степеневих залежностях. Побудовані функціональні рівняння є підґрунтям для прогнозування результативності ІР в регіональному розрізі.

9. Висновок про ефективність освоєння ІР в АС регіону слід робити залежно від значення індикатора, який за допомогою комбінації геометричного підходу та методу багатокритеріальної оптимізації узагальнює нормалізовані методом Харрінгтона рейтингові бали регіону за обсягами ІР в АС, валової доданої вартості АС регіону, а також силою кореляційно-регресійного взаємозв'язку між цими факторами. Проведені розрахунки для України за 2016 р. засвідчили, що високий рівень ефективності освоєння ІР в АС регіону мають Київська область, а низький – Дніпропетровська, Херсонська, Миколаївська, Запорізька, Чернігівська, Житомирська, Волинська області.

10. За результатами сценарного прогнозування розвитку АС НЕ України виявлено потенціал до зростання обсягу валової доданої вартості даного сектору. Моделювання поетапного перерозподілу зовнішніх та внутрішніх ІР в регіони України на 2018-2020 рр. дозволило визначити наступні прогнозовані обсяги валової доданої вартості в АС НЕ: песимістичний сценарій (2018 р. - 74661,9 млн грн), реалістичний сценарій (2018 р. - 164392,6 млн грн, 2019 р. - 206543,5 млн грн, 2020 р. - 313328,1 млн грн) та оптимістичним сценарій (2018 р. - 200820,5 млн грн, 2019 р. - 339102,1 млн грн, 2020 р. - 600274,1 млн грн). Розвиток АС НЕ України за оптимістичним сценарієм дозволяє розпочати процес нівелювання міжрегіональної диспропорції областей України за станом інвестиційної активності шляхом направлення нарощеного обсягу валової доданої вартості, отриманої в результаті ефективного освоєння ІР, усіх регіонів до регіонів з більш низьким рівнем інвестиційної активності АС.

11. Обґрунтовано доцільність створення в Україні Фонду інфраструктурних інвестицій в АС за типом фондів розвитку, зі змішаним принципом формування надходжень Фонду (поєднання фіксованих відрахувань від експорту продукції АС та доходу від інвестицій фонду), з високим рівнем самоврядування та змішаною структурою органів управління. Напрямки інвестування Фонду: інфраструктурні проекти АС, виробничі потужності з переробки сільгосппродукції, пільгове кредитування (через банки-партнери) експорту продукції АС та переробної галузі з високою доданою вартістю.

12. Агрокомпанії – претенденти на отримання ІР з Фонду інфраструктурних інвестицій в АС (через програми державно-приватного партнерства, пільгове кредитування, проектне фінансування тощо) мають відповідати профі-

льним галузевим стандартам, стандартам соціальної відповідальності (прозорості перед стейкхолдерами), екологічним стандартам, а також мати достатній рівень фінансової стійкості для того, щоб ефективно управляти отриманими ресурсами. Готовність агрокомпанії стати реципієнтом ІР з цього фонду (3 рівня) слід визначати в залежності від різних комбінацій цих параметрів.

13. Вибір фінансових інструментів для передачі ІР у користування агрокомпаніям слід здійснювати залежно від комбінації факторів, які визначають специфічні особливості: безпосередньо суб'єкта агробізнесу (масштаби та результативність його інвестиційної діяльності); регіону, в якому досліджуваний суб'єкт планує інвестувати в агробізнес (визначається значенням коефіцієнту ефективності освоєння ІР в АС регіону); АС країни, в якій досліджуваний суб'єкт планує інвестувати в агробізнес (визначається коефіцієнтом інвестиційної сприйнятливості АС).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії:

1. Михайлов А.М. Інвестиційні ресурси аграрного сектору економіки України: наукові основи, стан, перспективи: монографія. Суми : ФОП Литовченко Є.Б., 2017. 300 с. (17,25 друк. арк.).

2. Mykhailov A., Kharchenko T. Economic-mathematical modeling of investment-active development of the agrarian sector of Ukraine's regions in the context of attraction of foreign investments // Modelling of the mechanisms to restore the national economy: Collective monograph / [Edited by: O.Vlasiuk, O. Pyash, M. Osinska, W. Olszewski, S.Hrynkevych]. – Vol. 3. Bydgoszcz, Poland: University of Economy in Bydgoszcz, Publishing House, 2017. 315p. P.123-144 (1 друк. арк.) *Особистий внесок: розроблено механізм усунення міжрегіональних диспропорцій в Україні за рівнем інвестиційної активності в АС (0,5 друк. арк.).*

3. Mykhailov A. Formation of investments in the agricultural sector in the context of sustainable development and globalization // Markina I.A., Aranchiy V.I., Safonov Y.M., Lepeyko T.I., and other. Management of the 21st century: globalization challenges [monograph] / in edition I.A. Markina. – Poltava: Publisher house “Simon”. – 2017. – 728 p. P 287-296 (0,5 друк. арк.).

4. Михайлов А.М. Розвиток аграрного бізнесу в Україні та його зовнішньоекономічна діяльність в умовах глобалізаційних викликів // Розвиток аграрного бізнесу в Україні : монографія / за заг. ред. проф. І.М. Брюховецького. Суми: Сумський національний аграрний університет, 2016. С.72-88 (1 друк. арк.).

5. Михайлов А.М. Теоретичні аспекти глобалізації та прояви інтернаціоналізації у виробництві продовольства // Система національного менеджменту в контексті інтеграційного виміру: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Л.І. Михайлової. Суми: ПП Вінніченко М.Д., ФОП Литовченко Є.Б., 2014. С.22-38 (1 друк. арк.).

6. Михайлов А.М. Екологічне виробництво як стратегічний напрямок роз-

витку сільського господарства в умовах інтернаціоналізації // Сталий розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів: монографія / Павлов О.І., Хвесик М.А., Юрчишин В.В. та ін.; за заг. ред. О.І. Павлова. Одеса: Астропринт, 2012. С.358-374 (0,9 друк. арк.).

7. Михайлов А.М. Відтворення основних засобів на основі впровадження технологічної політики сільськогосподарських підприємств / А.М. Михайлов // Національний менеджмент організацій: інтеграційний вимір. Монографія / За ред. д.е.н., проф. Л.І. Михайлової. – Суми: Видавництво «Козацький вал», ВАТ «Сумська обласна друкарня», 2009. С.76-99 (1 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

8. Соколов М.О., Михайлов А.М. Оцінка стану та передумов формування інвестиційних ресурсів в економіці України в умовах глобалізації. Економіка АПК (*Ulrich's, AGRIS*). 2017. № 12. С. 44-51 (0,7 друк. арк.) *Особистий внесок: здійснено системний аналіз формування ІР в НЕ України* (0,5 друк. арк.).

9. Михайлов А.М. Оцінка впливу індикаторів економічного зростання на інвестиційний клімат аграрного сектору. Економіка АПК (*EBSCO Publishing, Ulrich's, AGRIS*). 2017. № 4. С. 59-66 (0,7 друк. арк.).

10. Михайлов А.М. Моніторинг світових тенденцій формування інвестиційних ресурсів сільського господарства в контексті сталого розвитку. Вісник Харківського НАУ. Серія «Економічні науки» (*Index Copernicus*). 2017. №4. С. 111-122 (0,7 друк. арк.).

11. Михайлов А.М., Прокопенко О.О., Ярошенко В.О. Динаміка та структура прямих іноземних інвестицій в Україні. Вісник Харківського НАУ. Серія «Економічні науки» (*Index Copernicus*). 2017. №3. С. 273-280 (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій та структуру джерел їх формування* (0,3 друк. арк.).

12. Михайлов А.М. Оцінка стану залучення інвестицій в національне господарство України. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка» (*ResearchBib*). 2017. Випуск № 49. С.90-94 (0,5 друк. арк.).

13. Михайлов А.М., Бойченко Р.В., Ковальчук В.С., Полятикіна А.О. Проблеми орендних відносин у сільськогосподарському землекористуванні та шляхи їх вирішення // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент» (*Index Copernicus*). 2017. № 6 (72). С. 151-155 (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: розглянуто інвестиційне забезпечення оренди сільськогосподарських земель в Україні* (0,2 друк. арк.).

14. Михайлов А.М. Методичні підходи та система показників визначення інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки. Економіка АПК (*EBSCO Publishing, Ulrich's, AGRIS*). 2016. №12. С. 76-83 (0,8 друк. арк.).

15. Михайлова Л.І., Михайлов А.М. Розвиток персоналу у великотоварних агропромислових формуваннях. Формування ринкової економіки: Збірник наукових праць Київського національного економічного університету імені Вадима Ге-

тьмана. 2015. №33. С. 276-284. (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено роль ІР в людський капітал в загальній структурі ІР* (0,2 друк. арк.).

16. Михайлов А.М. Трансформація форм зовнішньоекономічного співробітництва в інтеграційних умовах. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент» (РІНЦ). 2015. № 8 (65). С.115-118. (0,4 друк. арк.).

17. Михайлов А.М. Земельні ресурси як базис розвитку аграрного виробництва. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент» (РІНЦ). 2015. №5 (64). С. 116-122 (0,5 друк. арк.).

18. Михайлов А.М., Галіч М.Ю. Теоретичні засади ризику та ризик-менеджменту. Науковий вісник Одеського національного економічного університету (*Google Scholar, Social Science Open Access Repository*). 2015. № 12. С. 61-71 (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено вплив ризик-менеджменту при формуванні ІР* (0,2 друк. арк.).

19. Михайлов А.М., Михайлова Л.І. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі країни в контексті різновекторності міжнародної співпраці. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект // Коллектив авторов. – Сборник научных трудов. Донецк: Донецкий национальный университет (*Open Journal Systems*) 2014. Т.1. С.243-247 (0,6 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено питому вагу АС у забезпеченні валютних надходжень до бюджету* (0,3 друк. арк.).

20. Михайлов А.М., Бузова Я.Ю. Порівняльні переваги та недоліки від інтеграції України у західному або східному векторі інтеграції. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент» (РІНЦ) 2013. №5 (56). С. 182-185 (0,3 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено інвестиційне забезпечення інтеграційних процесів в Україні* (0,2 друк. арк.)

21. Михайлова Л.І., Михайлов А.М. Методологічні засади дослідження кон'юнктури світового та регіональних ринків сільськогосподарської продукції та продовольства. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект // Коллектив авторов. – Сборник научных трудов. Донецк: Донецкий национальный университет (*Open Journal Systems*) 2013. Т.1. 410 с. С.235-237. (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: викладені методологічні засади дослідження кон'юнктури світових ринків аграрної продукції* (0,2 друк. арк.).

22. Михайлов А.М. Інтеграція України: напрями, переваги, недоліки. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. 2013. Випуск 113. Частина II (у двох частинах) С. 131 – 136 (0,4 друк. арк.).

23. Михайлов А. М., Кабанець О. В. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Вип. 111(2). С.166-170 (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено процес комерціалізації прав об'єктів інтелектуальної власності* (0,2 друк. арк.).

24. Михайлов А.М., Галіч М.Ю. Аграрний сектор України в глобалізаційних

процесах. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент» (РІНЦ) 2012. №8 (53). С. 173-175 (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено процес адаптації АС НЕ України до глобалізаційних викликів* (0,3 друк. арк.).

25. Михайлова Л.І., Михайлов А.М. Інтеграційний вимір розвитку зовнішньоекономічної діяльності в АПК країни. Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. Концепція соціально-економічного розвитку регіонів в умовах викликів глобалізації: зб. наук. праць: у 3 т. Т. 2. НАН України, Ін-т економіки пром-сті; редкол.: Булеєв І.П. (відп. ред.) та ін. – Донецьк, (*Google Scholar*) 2011. 520 с., С.247-254. (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: проаналізовано перспективи розвитку ЗЕД в АС НЕ України* (0,2 друк. арк.).

26. Михайлов А.М., Стоянець Н.В. Людський капітал як елемент інституційних інновацій регіонального розвитку у сфері євроінтеграційного виміру. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка, «Економіка і регіон». 2011. №1 (28). С. 114-117 (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: обґрунтовано роль ІР у формування соціального капіталу в стратегії інституційних інновацій* (0,2 друк. арк.).

27. Михайлов А.М. Костик О.В. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в АПК Сумської області. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». 2011. Вип. 3 (45). С. 74-79 (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано пріоритетні напрями залучення ІР в АС Сумської області* (0,4 друк. арк.).

28. Михайлов А.М., Стоянець Н.В. Роль іноземних інвестицій при відтворенні виробничого потенціалу підприємств. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія Економіка АПК і природокористування. 2010. №10. С.130-137 (0,4 друк. арк.) *Особистий внесок: розкрито роль та значення іноземних інвестицій в НЕ* (0,3 друк. арк.).

29. Михайлов А.М. Державна підтримка відтворювальних процесів в АПК за умов глобалізації. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія Економіка АПК і природокористування. 2010. №8. С. 88-95 (0,4 друк. арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

30. Михайлов А.Н., Кузин Н.В. Рациональное использование земельных ресурсов в аграрном секторе экономики как фактор устойчивого развития. Устойчивое развитие. Болгария. 2014. № 18. С.10-13 (0,3 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено роль земельних ресурсів у формуванні ІР АС НЕ* (0,2 друк. арк.).

31. Михайлов А.Н. Проблемы формирования кадрового обеспечения сельскохозяйственных предприятий в условиях интеграционных процессов. Проблемы рынка труда и формирования трудовых ресурсов: сборник научных статей. РФ. Москва: Институт деловой карьеры. 2013. С.92-98 (0,3 друк. арк.).

32. Михайлов А.М. Використання економіко-математичних методів в економічних дослідженнях. Управління інформацією на рівні місцевого самовряду-

вання. Наук. збірн. за ред. Христини Кжижановської. Польща. Варшава: Видавництво ГШСГ. 2010. С. 67-78 (0,7 друк. арк.).

Тези доповідей на наукових конференціях:

33. Михайлов А.М. Інституційне забезпечення інвестиційних процесів в аграрному секторі національної економіки. Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23-24 листопада 2017 р.) / Гол. ред. І.А. Педько. Одеса: ОДАБА, 2017. 1089 с. С.1025-1029 (0,2 друк. арк.).

34. Михайлов А.М., Бойченко Р.В., Підгайко Я.М. Значення іпотеки в сучасних умовах для аграрного сектору економіки. АВІА 2017 : матеріали XIII Міжнар. наук.-техн. конф. (м. Київ, 19-21 квітня 2017 р.) Київ, 2017. С.71-74 (0,3 друк. арк.) *Особистий внесок: запропоновано включення вартості землі в економічний обіг капіталу в АС НЕ* (0,1 друк. арк.).

35. Михайлова Л.І., Михайлов А.М. Регіональні аспекти формування інвестицій в аграрному секторі. Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики : збірник наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 11-12 травня 2017р.). Полтава : Видавництво «Сімон», 2017. С.80-82 (0,2 друк. арк.) *Особистий внесок: проаналізовані регіональні особливості формування ІР в АС* (0,1 друк. арк.).

36. Михайлов А.М. Особливості інвестиційних процесів в економіці України. Сучасні економічні, соціальні та екологічні детермінанти активізації розвитку країни та її регіонів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 28-29 квітня 2017 р.) / У двох частинах. Ч.1. / Ред. кол.: Лендел М.А. (гол.ред.) та ін. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2017. С.37-40 (0,2 друк. арк.).

37. Михайлова Л.І., Харченко Т.О., Михайлов А.М. Інноваційно-інвестиційний розвиток аграрного сектору країни в умовах глобалізаційних викликів // Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу : Збірник тез доповідей X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 29 вересня – 1 жовтня 2016 р.) Суми : ФОП Ткачов О.О., 2016. С.163 – 164 (0,2 друк. арк.) *Особистий внесок: виділено форми інвестиційного забезпечення розвитку АС НЕ України* (0,1 друк. арк.).

38. Михайлов А.Н. Актуальные проблемы развития инвестиционных процессов в аграрном секторе Украины. Актуальные проблемы развития экономики и образования // Сборник материалов научно-практической конференции (м. Душанбе, 2-3 червня 2016 р.) / Под общ. ред. Шарифзода М.М., Раджабова Р.К. – Душанбе: «Ирфон», 2016. С.189-192. (0,2 друк. арк.)

39. Михайлов А.М. Особливості інвестиційних процесів в аграрному секторі України. Економічні, соціальні та екологічні проблеми розвитку агропродовольчої сфери : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 19 лютого 2016 р.). Харків : Вид-во «Діса плюс», 2016. С.173-177 (0,2 друк. арк.).

40. Михайлов А.М., Кузін Н.В. Особливості формування та використання земельних ресурсів в сільському господарстві. Фундаментальні та прикладні проблеми підприємницької діяльності в аграрному секторі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 квітня 2015 р.). Харків : Харк. нац. аграр. ун-т ім.

В.В. Докучаєва, 2015. С.242-245 (0,2 друк. арк.) *Особистий внесок: обґрунтовано структуру інвестиційного капіталу в АС* (0,1 друк. арк.).

41. Михайлова Л.І., Михайлов А.М. Методологія дослідження формування капіталу в аграрній економіці. Кооперативні читання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 3 квітня 2015 р.). Житомир : Вид-во «ЖНАЕУ», 2015. С.169-175 (0,2 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено методи формування інвестиційного капіталу в АС НЕ* (0,1 друк. арк.).

42. Михайлов А.Н. Перспективи розвитку аграрного сектора України в общеевропейском контексте. Перспективы скоординированного социально-экономического развития России и Украины в общеевропейском контексте : тр. второй Междунар. научн.-практ. конф. (г. Москва, 14-15 ноября 2013 г.) Отв. ред. Ю.С. Пивоваров. Москва : РАН. ИНИОН. Отдел науч. Сотрудничества и междунар. связей, 2014. С. 379-383. (0,3 друк. арк.).

43. Михайлов А.М. Особливості визначення ціни на екологічно чисту продукцію. Розвиток аграрного виробництва в умовах світової фінансово-економічної кризи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (у заочній формі) : / Редкол.: П.Т. Саблук та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2009. С.232-236. (0,2 друк. арк.).

44. Михайлов А.М. Особливості функціонування аграрної галузі за умови створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (м. Суми, 20-29 квітня 2009 р.) : у 3 т./Т.1. Суми : Видавництво «Довкілля», 2009. С.94-95 (0,2 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Михайлов А.М. Формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки: теорія, методологія, практика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. – Сумський національний аграрний університет, Суми, 2018.

Дисертаційна робота присвячена розробці теоретико-методологічних засад формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки з урахуванням глобалізаційних трендів, регіональних диспропорцій та національних особливостей агробізнесу в Україні. В роботі визначено сутність та концептуальні основи формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки, розроблено методологію прогнозування їх обсягів у країні в цілому та їх впливу на макроекономічну динаміку, прогнозування інвестиційної сприйнятливості аграрного сектору, запропоновано методичне підґрунтя обґрунтування інвестиційних детермінант формування доданої вартості в аграрному секторі та прогнозування її регіональної динаміки, ранжування регіонів за рівнем ефективності освоєння інвестицій в сільське господарство та сценарного прогнозування інвестиційної активності в регіонах, обґрунтовано доцільність створення в Україні Фонду інфраструктурних інвестицій в аграрний сектор, розроблені критерії відбору агрокомпаній – реципієнтів ресурсів з цього Фонду та вибору опти-

мальних фінансових інструментів формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: інвестиційні ресурси, аграрний сектор, національна економіка, інвестиційна сприйнятливість, додана вартість, макроекономічна динаміка, сільське господарство, інфраструктурні інвестиції, регіони.

АННОТАЦІЯ

Михайлов А.Н. Формирование инвестиционных ресурсов в аграрном секторе экономики: теория, методология, практика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – Экономика и управление национальным хозяйством. – Сумский национальный аграрный университет, Сумы, 2018.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методологических основ формирования инвестиционных ресурсов в аграрном секторе экономики с учетом глобализационных трендов, региональных диспропорций и национальных особенностей агробизнеса в Украине.

Дано определение понятию «формирование инвестиционных ресурсов в аграрном секторе экономики» с учетом особенностей этого сектора (сезонность, субъекты и объекты), уточнены его процессная, целевая, организационная, нормативная, инфраструктурная, кадровая, методологическая и информационно-аналитическая подсистемы.

Разработан методический инструментарий обоснования влияния уровня налоговой нагрузки, государственных расходов, ограничений по выводу капитала, торговых ограничений на рост объемов иностранных инвестиций в экономике. Предложена методология прогнозирования макроэкономической динамики в зависимости от тенденций изменения объемов инвестиций с учетом их субъектов и срока инвестирования.

Эмпирически выявлены основные факторы – дестимуляторы динамики иностранных инвестиций в аграрный сектор Украины. Формализована зависимость валовой добавленной стоимости в нем от динамики разных типов государственных и иностранных инвестиций, уровня закредитованности экономики и аграрного сектора. Осуществлено сценарное прогнозирование возможностей привлечения иностранных инвестиций в аграрный сектор Украины в зависимости от значений всех субиндексов Индекса экономической свободы.

Предложены подходы к ранжированию регионов по уровню эффективности освоения инвестиционных ресурсов в аграрном секторе, разработана методология сценарного прогнозирования инвестиционной активности в аграрном секторе регионов с учетом региональных диспропорций по уровню инвестиционной восприимчивости. Построены прогнозы валовой добавленной стоимости сельского, лесного и рыбного хозяйств регионов Украины в зависимости от динамики капитальных инвестиций в аграрный сектор региона.

Обоснована необходимость создания в Украине Фонда инфраструктурных инвестиций в аграрный сектор, определена структура источников его по-

полнения, тип управления, направления инвестирования средств, разработан подход к оценке готовности агрокомпаний стать реципиентами ресурсов из этого Фонда, предложена система критериев выбора финансовых инструментов формирования инвестиционных ресурсов в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: инвестиционные ресурсы, аграрный сектор, национальная экономика, инвестиционная восприимчивость, добавленная стоимость, макроэкономическая динамика, сельское хозяйство, инфраструктурные инвестиции, регионы.

SUMMARY

Mykhailov A.M. Investment Resources' Formation in the Agrarian Sector of the Economy: Theory, Methodology, Practice. - The manuscript.

Thesis for obtaining Doctor of Science (Economics) degree by specialty 08.00.03 - Economics and Management of the National Economy. - Sumy National Agrarian University, Sumy, 2018.

The dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological principles of investment resources' formation in the agrarian sector of the economy, in a view of globalization trends, regional disproportions and national peculiarities of agribusiness in Ukraine. The essence and conceptual foundations of the investment resources' formation in the agrarian sector of the economy were proposed; the methodology of forecasting their volumes in the country as a whole and their influence on macroeconomic dynamics, forecasting of investment's susceptibility of the agrarian sector, methodology of investment determinants' substantiation for the formation of added value in the agrarian sector and forecasting its regional dynamics, regions' ranking on the level of investments' development efficiency in agriculture and scenario forecasting of investment activity in the regions were developed; the feasibility of establishing a Fund for Infrastructure Investments of Ukraine in the agricultural sector was substantiated; the criteria for selection of agricultural companies-recipients of resources from the Fund and the selection of optimal financial instruments for the formation of investment resources in the agrarian sector of the economy were developed.

Key words: investment resources, agrarian sector, national economy, investment susceptibility, added value, macroeconomic dynamics, agriculture, infrastructure investments, regions.

Підп. до друку 16 травня 2018р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 1,9. Тираж 100 пр. Зам. № 04/06.

Віддруковано ФОП Литовченко Є.Б.

40030, м. Суми, вул. Кузнечна, 6/4.

Свідоцтво про державну реєстрацію ФОП.

Серія В02. № 754976 від 14.04.2009 р. м. Суми.